

**ȘCOALA DOCTORALĂ ÎN DREPT, ȘTIINȚE POLITICE ȘI
ADMINISTRATIVE
A CONSORTIULUI INSTITUȚILOR DE ÎNVĂȚĂMÂNT ASEM ȘI
USPEE "CONSTANTIN STERE"**

Cu titlu de manuscris

C.Z.U .: 342.7: [343.13+347.9] (043.2)

**BÂCU IGOR
GARANȚIILE CONSTITUȚIONALE ALE REALIZĂRII
DREPTULUI LA UN PROCES ECHITABIL
Specialitatea științifică: 552.01 – Drept constituțional**

Rezumatul tezei de doctor în drept

CHIȘINĂU, 2020

Teza a fost elaborată în cadrul Școlii Doctorale în Drept, Științe Politice și Administrative a Consorțiului instituțiilor de învățământ ASEM și USPEE „Constantin Stere”

Conducător științific:

ZAPOROJAN, Veaceslav, doctor în drept, conferențiar universitar

Referenți oficiali:

1. **GUCEAC, Ion**, academician, doctor habilitat în drept constituțional, profesor universitar, Academia de Științe a Moldovei.
2. **CÂRNAȚ, Teodor**, doctor habilitat în drept constituțional, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova.
3. **GORIUC, Silvia**, doctor în drept, conferențiar universitar, Academia de Administrare Publică.

Componenta Comisiei de susținere publică a tezei de doctorat:

1. **COPTILEȚ, Valentina**, președinte, doctor în drept, conferențiar universitar.
2. **ZAPOROJAN, Veaceslav**, **conducător științific**, doctor în drept, conferențiar universitar.

Susținerea va avea loc la **31 iulie 2020, ora 10.00** în ședința Comisiei de susținere publică a tezei de doctorat din cadrul Școlii doctorale în Drept, Științe Politice și Administrative a Consorțiului Instituțiilor de Învățământ ASEM și USPEE, or. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 200.

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la bibliotecile Academiei de Studii Ecomice (www.ase.md), USPEE „Constantin Stere” (www.uspee.md) și pe pagina web a ANACEC (www.cnaa.md).

Rezumatul a fost expediat la 1 iulie 2020.

Secretar științific al Comisiei de susținere publică a tezei de doctorat,

ZAPOROJAN, Veaceslav, doctor în drept, conferențiar universitar Zaporojan V.

Conducător/consultant științific,

ZAPOROJAN, Veaceslav, doctor în drept, conferențiar universitar Zaporojan V.

Autor

BÂCU Igor

© BÂCU Igor, 2020

CUPRINS

Repere conceptuale ale cercetării.....	4
Conținutul tezei.....	9
Concluzii generale și recomandări.....	22
Bibliografie.....	28
Lista publicațiilor autorului la tema tezei.....	31
Adnotare (în limbele română, rusă și engleză).....	33-35

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei abordate. Asumându-și statutul de membru al Consiliului Europei la 13 iulie 1995, și de stat parte, din 12 septembrie 1997, la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (CEDO) [13], Republica Moldova și-a exprimat, alături de alte state europene, atașamentul față de drepturile omului consfințite prin respectivul tratat, ce s-a dovedit în timp a fi unul dintre instrumentele cele mai eficiente de apărare a drepturilor omului în lume. Mai mult de atât, din garanțiile consacrate în art.4 a Constituției Republicii Moldova [12] rezultă că CEDO constituie o parte integrantă a sistemului legal intern și respectiv urmează a fi aplicată direct ca oricare altă lege a RM cu deosebirea că CEDO are prioritate față de restul legilor interne care îi contravin.

În rezultatul implementării prevederilor Convenției Europene și, mai cu seamă, luându-se în considerare jurisprudența Curții de la Strasbourg, în activitatea practică a instanțelor de judecată din Republica Moldova s-a constatat o aplicare crescândă a normelor relative la dreptul la un proces echitabil, drept consacrat prin art.6 din CEDO [13]. În acest fel, în ultimii ani, prevederile art.6 din Convenția Europeană sunt preluate frecvent în motivarea hotărârilor judecătorești. În aceeași ordine de idei, și în hotărârile Curții Constituționale ale RM, se regăsesc numeroase referiri la jurisprudența Curții Europene.

Se poate reține, în aceste condiții, impactul major al necesității garantării desfășurării procedurilor judiciare în condiții de echitate, prin conformare față de normele europene în materie și prin asigurare în mod real a protecției drepturilor omului, care au devenit în ultimii ani o referință obligatorie a oricărui discurs modern.

Este incontestabil faptul că eficacitatea Legii fundamentale este condiționată de existența unei concordanțe dintre dispozițiile acesteia și legile obiective de dezvoltare a relațiilor pe care le reglementează. După cum s-a subliniat în doctrina franceză, [42, p.103-104] Constituția este „legea adoptată de popor cu scopul de a determina condițiile în care urmează să fie transmisă și realizată puterea, precum și raporturile dintre guvernanți și guvernați”, cu toate acestea, Actul Suprem al statului nu întotdeauna asigură unitatea intereselor și obiectivelor tuturor participanților la procesul constituțional, iar unele valori constituționale rămân inaccesibile pentru o bună parte a populației.

În concluzie, realitățile trăite în prezent de societatea moldovenească ridică probleme fundamentale în fața științei juridice autohtone, care trebuie să-și aducă aportul, în vederea identificării acelor soluții care ar spori eficiența garanțiilor constituționale menite să asigure realizarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în general, precum și dreptul la un proces echitabil, în special.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificare a problemelor de cercetare. Tematica garanțiilor constituționale ale realizării dreptului la un proces echitabil este abordată destul de superficial în literatura de specialitate din RM, majoritatea autorilor axându-se pe cercetarea anumitor elemente ale procesului echitabil, cum ar fi independența justiției, accesul liber la justiție, termenul rezonabil de examinare a cauzelor, contradictorialitatea dezbaterilor etc., făcând abstracție de analiza mecanismelor necesare materializării acestor drepturi, ce au valoare constituțională și a căror realizare eficientă necesită un studiu aprofundat al întregului instrumentariu pe care ni-l oferă constituantul, în

vederea identificării căilor de perfecționare a acestuia. În doctrina occidentală accentul este plasat pe studiul conceptului de proces echitabil și mai puțin pe garanțiile consacrate la nivel constituțional care vin să adauge valoare acestui principiu.

Printre cercetătorii care s-au făcut remarcăți în acest domeniu, pot fi remarcăți: a) în doctrina națională - Guceac I., Cârnaț T., Zaporojan V., Poalelungi M., Osmochescu N., Gribincea V., Dolea I., Sedlețchi I., Țurcan Ol., Marian Oc., b) în doctrina occidentală - Favoreu L., Gaia P., Ghevontian R., Gomien D., Guillien R., Vincent J., Guinchard S., Renucci J-F., Sudre Fr., Velu J., Russen E., Wachmann P., etc.

Motivația alegerii temei

Motivația alegerii temei de cercetare a plecat de la premisa că, edificarea și consolidarea statului de drept impune cu insistență crearea unui mecanism complex chemat să asigure respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, printre care se regăsește și dreptul la un proces echitabil. Or, realitățile cu care se confruntă societatea moldovenească ne demonstrează grave curențe la capitolul funcționalității mecanismelor constituționale menite să asigure calitatea actului de justiție, respectiv sunt afectate și elementele care formează conceptul de proces echitabil – independența judecătorului, accesul liber la justiție, prezumția de nevinovăție etc. Acest aspect conduce la necesitatea unor eforturi susținute de găsire a celor mai adecvate soluții pentru depășirea crizei prin care trece sistemul de justiție.

Opțiunea pentru această tematică derivă și din necesitatea de a sprijini justițiabilul în procesul de desfășurare a reformelor relevante, fie că este vorba de elaborarea și implementarea modificărilor legislative, fie de modernizarea activității autorității judecătorești, în conformitate cu cele mai bune practici europene accesibile.

Problema de cercetare

Problema de cercetare se rezumă la următoarele întrebări: în ce măsură normele constituționale prin care sunt consacrate garanțiile realizării unui proces echitabil reușesc să asigure îndeplinirea obligației, care revine statului RM, în calitate de parte a Convenției Europene a Drepturilor Omului, de a realiza protecția oricărei persoane implicate în actul de justiție împotriva arbitrarului judecătoresc și care este impactul reformelor legislative promovate în ultimii ani asupra eficientizării aplicabilității exigențelor ce alcătuiesc conținutul conceptului de proces echitabil, cum ar fi independența instanțelor judecătorești, publicitatea dezbaterilor, dreptul la apărare, prezumția nevinovăției și altele.

Scopul lucrării se rezumă la examinarea și evaluarea modului de reglementare și implementare a garanțiilor dreptului la un proces echitabil, consacrate la nivel constituțional și compatibilitatea acestor garanții cu exigențele impuse de Convenția Europeană a Drepturilor Omului, respectiv modalitatea în care este îndeplinită obligația statelor de a realiza o construcție normativă menită să asigure protecția oricărei persoane împotriva arbitrarului judecătoresc. Ca urmare, s-a impus ca necesară elaborarea unor recomandări și propuneri *de lege ferenda*, care ar contribui la perfecționarea cadrului normativ constituțional în domeniul garanțiilor dreptului la un proces echitabil, ceea ce va atrage îmbunătățirea calității contribuției organelor de stat ce dețin competențe în materia asigurării, garantării și promovării

drepturilor și libertăților persoanei, respectiv, creșterea gradului de satisfacție a justițiabilului în raport cu calitatea actului de justiție.

Obiectivele cercetării

Întru atingerea scopului propus au fost conturate următoarele obiective de cercetare:

- formularea conceptului de proces echitabil prin prisma abordărilor reflectate în doctrina contemporană națională și internațională și a dispozițiilor constituționale;

- analiza sistemului garanțiilor constituționale relevante în materia protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și evidențierea particularităților acestor garanții, indicarea cadrului de reglementare, a interpretărilor doctrinare și jurisprudențiale;

- evidențierea locului și rolului garanțiilor constituționale în respectarea dreptului la un proces echitabil în condițiile în care, fiind vorba despre un drept fundamental și inalienabil, problematica impune prin însăși natura sa cerința instituirii unui mecanism de implementare adecvat, concretizat în instrumente de natură juridică și instituțională, care, particularizate în contextul unui proces concret, atât din perspectiva cadrului în care intervin, cât și al scopului instituirii se circumscriu conceptului de garanții constituționale;

- cercetarea sistemului de reglementare a garanțiilor procesuale ale dreptului la un proces echitabil, pe fundalul determinării elementelor componente a garanțiilor procesului echitabil – dreptul la un tribunal independent și imparțial, publicitatea și contradictorialitatea dezbaterilor, accesul liber la justiție, dreptul la judecarea cauzei într-un termen rezonabil, egalitatea armelor;

- evidențierea rolului major al practicii Curții Constituționale în procesul de asigurare a unei aplicări adecvate a garanțiilor procesului echitabil prin monitorizarea și diriguirea în rezultatul hotărârilor pronunțate a modalităților în care se realizează transpunerea reglementărilor din această materie în procedura judiciară;

- evidențierea unor realități juridice din activitatea autorităților statului, de competența cărora ține aplicarea instrumentariului juridic menit să garanteze respectarea procesului echitabil, care ar justifica înaintarea unor propuneri de lege ferenda destinate să eficientizeze funcționalitatea acestor autorități;

- efectuarea unei analize a practicii CtEDO pe diferite categorii de garanții ale procesului echitabil, pentru a determina lacunele din activitatea autorității judecătorești și a propune noi mecanisme de asigurare a respectării dreptului la un proces echitabil;

- identificarea unor soluții cu titlu *de lege ferenda* în privința modificării și completării unor norme reglementate de Constituția RM în scopul eliminării unor inadvertențe admise de legiuitor sau suplinirii unor dispoziții constituționale, în vederea corelării Legii fundamentale cu prevederile Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, în materia garanțiilor dreptului la un proces echitabil.

Ipoteza de cercetare

În această lucrare sunt supuse evaluării următoarele ipoteze:

- Drepturile și libertățile fundamentale ar deveni doar simple principii constituționale, cu caracter declarativ, dacă nu ar exista sistemul de garanții procedurale circumscrise dreptului la un proces echitabil, care urmează a fi tratate ca un sistem de obligații impuse statului în calitate de garant al asigurării și protejării altor drepturi și libertăți fundamentale.

- Dacă presupunem că, dispozițiile prevăzute de art.20 din Constituția RM și art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, relative la dreptul la un proces echitabil, dau expresie unei idei generale, potrivit cu care o protecție eficace a drepturilor omului nu poate fi realizată prin simpla consacrare a unor drepturi substanțiale, atunci apare necesitatea ca aceste drepturi să fie însoțite de garanții fundamentale de ordin procedural, care să asigure mecanismele corespunzătoare de punere în valoare.

- Este binecunoscut faptul că, dreptul la un proces echitabil reprezintă un drept de ordin procesual, care impune ca apărarea tuturor drepturilor personale și patrimoniale ale unui subiect de drept în cadrul procedurilor interne să fie realizată în cadrul unui proces public, de către o instanță independentă și imparțială, instituită prin lege, precum și într-un termen rezonabil, prin asigurarea contradictorialității și a dreptului la apărare. În cazul disfuncțiilor mecanismului de implementare a acestor garanții, actul de justiție este compomis, iar paradigma statului de drept, rămâne fără unul din elementele sale structurale fundamentale.

- Accesul liber la justiție necesită a fi luat în considerare, în spiritul Convenției Europene, ca fiind o garanție preliminară sau o premisă a desfășurării unui proces echitabil; limitările dreptului la o instanță sunt implicit permise, deoarece dreptul de acces la justiție necesită, prin însăși natura sa, o reglementare din partea statelor, care poate să varieze în timp și spațiu, în funcție de nevoile și resursele de care dispune comunitatea.

- Este indispensabilă găsirea unui just echilibru între nevoia de a responsabiliza mai mult magistrații prin diverse instrumente legale și obiectivul păstrării independenței acestora.

- Chintesența problemelor legate de eficacitatea garanțiilor constituționale ale dreptului la un proces echitabil, rămâne implementarea acelor norme care corespund tuturor standardelor democratice, dar sunt ignorate fie de sistemul judecătoresc, fie de factorii politici care trebuie să asigure punerea în aplicare a acestora.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese

În procesul de realizare a lucrării au fost aplicate cele mai importante metode de cercetare științifică proprii teoriei dreptului, precum: metoda logică (în vederea interpretării normelor juridice, sistematizării acestora, clarificării conceptelor juridice etc.), metoda istorică (pentru urmărirea în timp a evoluției dreptului la un proces echitabil și a garanțiilor necesare realizării acestuia), metoda comparativă (pentru compararea atât a diferitor viziuni expuse de cercetători pe marginea subiectului cercetat, cât și a unor aspecte ale aplicabilității garanțiilor procesului echitabil în jurisprudența Curții Constituționale a RM și a Curții Europene a Drepturilor Omului), metoda prospectivă (în vederea identificării celor mai eficiente căi de optimizare a legislației și îmbunătățire a mecanismului de aplicare a acesteia), metoda

sistemică (abordarea legislației ca sistem cu cele mai importante intercondiționări interne și relații externe cu alte sisteme normative) etc.

Aceste metode au permis obținerea unor informații științifice fiabile pentru analiza garanțiilor constituționale ale realizării dreptului la un proces echitabil în Republica Moldova și la nivel internațional. La dezvăluirea subiectului, o atenție deosebită a fost acordată argumentării dispozițiilor și concluziilor științifice, evaluării lor critice.

Gradul de noutate științifică al cercetării

Noutatea științifică a lucrării constă în faptul că am propus aplicarea unor noi abordări asupra mecanismelor de sporire a eficienței garanțiilor constituționale ale dreptului la un proces echitabil, evidențiind carențele în implementare și formulând soluții pentru înlăturarea deficiențelor constatate.

Elementele de noutate pe care le introduce lucrarea se rezumă la următoarele teze:

- Investigarea într-o manieră inedită a modului în care normele constituționale, prin care sunt consacrate garanțiile realizării unui proces echitabil, reușesc să asigure îndeplinirea obligației, care revine statului RM, în calitate de parte a Convenției Europene a Drepturilor Omului, de a realiza protecția oricărei persoane implicate în actul de justiție împotriva arbitrariului judecătoresc.

- Aplicarea unei noi abordări asupra conceptului de proces echitabil, în sensul argumentării necesității consacării constituționale a acestuia, fiind un principiu fundamental, de ordine publică, menit să asigure echilibrul procesual al părților și legalitatea procedurii prin respectarea unor garanții care presupun accesul liber la justiție, caracterul public al dezbaterilor, derulate în limitele termenului rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită prin lege, cu asigurarea dreptului la apărător și pronunțarea unei hotărâri motivate.

- Formularea unor propuneri *de lege ferenda* în vederea asigurării unui caracter efectiv garanțiilor constituționale ale procesului echitabil, având ca reper nivelul de dezvoltare a principiilor generale ale dreptului, gradul de dezvoltare a instituțiilor democratice, realitățile sistemului politic, calitatea și efectivitatea mecanismelor de realizare a normelor legale, precum și cultura juridică a populației.

- Perfecționarea procesului de armonizare a legislației Republicii Moldova în conformitatea cu normele internaționale ce consacră dreptul la un proces echitabil, prioritar prin reglementări de natură constituțională. Actualmente, garanțiile existente nu întotdeauna reprezintă o barieră solidă în calea abuzurilor venite din parte sistemului judecătoresc sau altor organe ale statului, fapt care ne demonstrează necesitatea intervenției legiuitorului în vederea îmbunătățirii mecanismelor de control și supraveghere asupra activității sistemului judiciar.

Rezultatele lucrării permit determinarea atât a conceptului de proces echitabil și a elementelor sale componente, cât și a unor noi soluții destinate să sporească eficacitatea garanțiilor instituite la nivel constituțional în vederea asigurării respectării principiului procesului echitabil.

Sumarul capitolelor tezei

Structura tezei este determinată de problema științifică investigată, de scopul și obiectivele de cercetare prestabilite. *Introducere* – prezentând o argumentare a actualității și importanței temei de

cercetare, a scopului și obiectivelor lucrării, precum și a gradului de noutate a acesteia; *trei capitole* – în care sunt abordate chestiuni fundamentale ce vizează realizarea scopului și obiectivelor formulate în Introducere; *Concluzii generale și recomandări* – exprimă tezele fundamentale înaintate în rezultatul cercetării realizate și propunerile formulate în vederea modificării și completării legislației în vigoare în scopul consolidării mecanismului statal de garantare a dreptului la un proces echitabil; *Bibliografie* din 270 de titluri care cuprinde suportul normativ și doctrinar al tezei, declarația privind asumarea răspunderii și CV-ul autorului.

Publicații la tema tezei. Rezultatele cercetărilor efectuate și-au găsit reflectare în 7 lucrări științifice ale autorului publicate sub formă de articole în reviste de specialitate și în materialele conferințelor și simpozioanelor internaționale și naționale.

Cuvinte cheie: proces echitabil, garanțiile constituționale ale procesului echitabil, garanțiile procedurale ale dreptului la un proces echitabil, garanții specifice ale procesului echitabil în materie penală, efectele pozitive și garanțiile în procesul de reformare a justiției, măsuri de eficientizare a actului de justiție.

CONȚINUTUL TEZEI

Introducerea cuprinde fundamentarea și motivarea temei alese, evidențierea actualității și importanței problemei relevate, analiza încadrării temei în preocupările doctrinare, formularea scopului și a obiectivelor tezei, a ipotezei de cercetare, justificarea metodelor de investigație alese, argumentarea caracterului de noutate a rezultatelor obținute.

În **Capitolul 1**, intitulat *Abordări conceptuale privind dreptul la un proces echitabil și garanțiile realizării acestuia* este efectuată o analiză minuțioasă a doctrinei juridice atât naționale, cât și străine care tratează conceptul de proces echitabil și exigențele acestuia.

Investigațiile științifice legate de problematica complexă a dreptului la un proces echitabil se axează pe ideea că noțiunea de proces echitabil este destul de dificil de a fi definită și, în acest caz, conceptul este frecvent utilizat pentru a desemna sfera drepturilor oferite justițiabililor prin art.6 din Convenție, care reprezintă un ansamblu de garanții procedurale care permit valorificarea drepturilor și libertăților fundamentale consacrate și protejate de Convenție, precum și de legislația națională. În acest sens, autorul francez, Frederic Sudre, citând mai multe hotărâri ale Curții Europene, încearcă să definească esența dreptului consacrat de articolul 6 din Convenție astfel: „Dreptul la un proces echitabil consacră principiul fundamental al preeminenței dreptului într-o societate democratică. Recunoscând dreptului la un proces echitabil un loc „eminent” într-o societate democratică, judecătorul european îl consacră ca unul dintre principiile care constituie structura de bază a ordinii publice europene a drepturilor omului.” [40, p.249]

Un al cercetător francez, însă - J. L. Charrier [43, p. 84-137], preferă o abordare distinctă a conceptului de proces echitabil, recurgând la analiza garanțiilor acestuia, și anume, pe de o parte, cele înscrise în art. 6 parag. 1 - ca dând substanță dreptului general la un proces echitabil în materie civilă și

penală și, pe de altă parte, cele înscrise în art. 6 parag. 2 și în art. 6 parag. 3 - ca reprezentând garanții specifice dreptului la un proces echitabil în materie penală.

Totuși, într-o amplă lucrare consacrată dreptului la un proces echitabil, (*Droit processuel. Droit commun et droit compare du proces equitable*) elaborată de un colectiv de autori, reprezentanți ai doctrinei europene (S. Guinchard, C. Delicostopoulos, M. Douchy-Oudot, etc.) [44, p.27] s-a formulat o definiție a conceptului analizat, care în viziunea noastră reușește să dezvăluie chintesenta acestuia, și anume: „Procesul echitabil este un proces echilibrat între toate părțile, având în echitate un ideal al justiției, posibil de realizat prin respectarea unor garanții.”

În literatura de specialitate din România, numeroși autori s-au expus asupra tematicii procesului echitabil și garanțiilor realizării acestuia. Printre aceștia, putem enumera asemenea notorietăți cum ar fi: I. Deleanu, R. Chiriță, C. Bîrsan, T. Drăganu, I. Muraru, E. S. Tănăsescu, R. Miga-Beșteliu, M. Damaschin și alții. O atenție deosebită merită a fi acordată unei lucrări complexe, cu o abordare profundă, de natură teoretico-practică elaborată de cercetătorul Radu Chiriță *Dreptul la un proces echitabil*, [9] care tratează procesul echitabil prin analiza garanțiilor procedurale generale, fără departajări ale acestora, avându-se în vedere următoarele paliere importante: accesul la justiție, neutralitatea tribunalului, celeritatea procedurii, publicitatea procedurii, egalitatea armelor și garanțiile în materie penală. Pe același făgaș, constituționalistul I. Deleanu [14, p.210] percepe dreptul la un proces echitabil ca un concept, ce concentrează totalitatea garanțiilor procedurale oferite justițiabililor de art.6 din Convenția Europeană și, corespunzător acestora, de reglementările naționale, primordiale fiind dispozițiile constituționale, și anume: accesul liber la justiție, înfăptuirea justiției doar de către instanțele de judecată, dreptul la apărare, publicitatea dezbaterilor.

Problematika dreptului la un proces echitabil și a garanțiilor care îl compun a fost abordată și în literatura de specialitate din RM. Astfel, prof. Ion Guceac, personalitate consacrată în domeniul dreptului constituțional, în una din lucrările sale dedicate garantării liberului acces la justiție (*Garantarea liberului acces la justiție prin prisma art.6 din Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*) menționa că: „Dreptul la un proces echitabil presupune posibilitatea de adresare în instanța de judecată care corespunde anumitor standarde din domeniul drepturilor omului. În același timp, nu trebuie să uităm că un proces judiciar poate fi echitabil numai în cazul în care judecătorii instanței sunt independenți de puterea judecătorească” [24, p.97].

Problematika garanțiilor dreptului la un proces echitabil este abordată și de cercetătorii M. Poalelungi, I. Dolea, T. Vizdoagă etc. în lucrarea *Manualul judecătorului pentru cauze penale* [32], precum și de o serie de tineri cercetători, cum ar fi: E. Cațaveică, D. Sârbu, C. Olteană, Ol. Țurcan, I. Odinokaia, D. Corceac, D. Timciuc.

Un aport considerabil la studiul garanțiilor realizării procesului echitabil l-au adus și numeroasele rapoarte elaborate de organizații neguvernamentale și experți în domeniu, care efectuează o analiză profundă a impedimentelor în calea realizării accesului la justiție și a procesului echitabil. În acest sens, putem remarca, studiile realizate de către V. Gribincea, N. Hriptievschi, I. Guzun, Il. Chirtoacă etc.

Realizând o succintă prezentare a literaturii de specialitate, consacrată tematicii procesului echitabil, în special conceptului de proces echitabil, garanțiilor care dau conținut și esență dreptului la un proces echitabil, precum și aspectelor legate de respectarea acestui drept în RM, am relevat faptul, că preocupările constante ale doctrinei, dar și ale societății civile pentru acest subiect sunt justificate și întemeiate pe un vast sistem de norme juridice, care interferând între ele asigură instituirea exigențelor fundamentale care reprezintă temelia unui proces echitabil, norme care în mare parte au valoare constituțională.

Estimând dispozițiile legii supreme referitoare la exigențele unui proces echitabil, am constatat că ele sunt concepute și structurate distinct, comparativ cu prevederile CEDO. Ele sunt cuprinse în diferite capitole ale Constituției sau fac parte din cuprinsul unor legi organice (spre exemplu, dreptul la examinarea cauzei într-un termen rezonabil nu este reflectat de Constituție, ci de către codurile de procedură). Conținutul drepturilor reglementate de legiuitorul nostru, sub unele aspecte, este puțin diferit de acela al prevederilor Convenției, de aici decurgând și unele interpretări eronate, cum ar fi situația în care procesul echitabil este echivalat cu principiul accesului liber la justiție, or o asemenea echivalare este cel puțin eronată, din moment ce liberul acces la justiție poate fi luat în considerare, în spiritul Convenției, ca fiind o garanție preliminară desfășurării unui proces echitabil. În acest context, am susținut că art.20 al Constituției RM, cu denumirea *Accesul liber la justiție* necesită o reabordare sub aspectul conținutului său în vederea asigurării la nivelul exigențelor moderne nu doar a dreptului la un tribunal, ci și a altor garanții prevăzute de art.6 CEDO care împreună alcătuiesc conceptul de proces echitabil.

Întru susținerea acestei opinii am venit cu o analiză pertinentă a celor mai importante instrumente juridice de garantare a drepturilor omului, în cadrul cărora se regăsește și dreptul la un proces echitabil, însoțit de garanțiile realizării sale. Astfel, au fost cercetate: *Declarația Universală a Drepturilor Omului* (art.10), [16] *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice* (art.14), [30] *Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor și Libertăților Fundamentale* (art.6), [13] *Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene* [8], act care reafirmă drepturile ce rezultă în special din tradițiile constituționale și din obligațiile internaționale comune ale statelor membre [17, p. 92.] și care confirmă dorința Uniunii de a se înzestra cu un catalog de drepturi fundamentale specifice ordinii comunitare [22, p.116].

Analiza documentelor internaționale menționate a permis punerea în evidență a faptului că realizarea dreptului la un proces echitabil comportă exercitarea mai multor garanții abordate ca un complex de obligații impuse statului în calitate de garant al asigurării și protejării altor drepturi și libertăți fundamentale. Ca urmare, dreptul la un proces echitabil poate fi considerat un drept fundamental al omului privind egalitatea în fața legii și a justiției, o garanție pentru constatarea bunei organizări și funcționării a justiției într-un stat de drept, a cărui primă și esențială caracteristică constă în eliminarea arbitrariului și domnia legii.

Concluzionând asupra celor analizate în Capitolul 1 am subliniat că, investigațiile științifice legate de problematica complexă a dreptului la un proces echitabil se axează pe ideea că, noțiunea de proces

echitabil este destul de dificil de a fi definită și, în acest caz, conceptul este frecvent utilizat pentru a desemna sfera drepturilor oferite justițiabililor prin art.6 din Convenție, care reprezintă un ansamblu de garanții procedurale care permit valorificarea drepturilor și libertăților fundamentale consacrate și protejate de Convenție, precum și de legislația națională.

De asemenea, evaluând opiniile formulate în literatura de specialitate, precum și prevederile legislației atât la nivel național, cât și internațional, am definit dreptul la un proces echitabil ca fiind un principiu fundamental, de ordine publică, menit să asigure echilibrul procesual al părților și legalitatea procedurii prin respectarea unor garanții care presupun accesul liber la justiție, caracterul public al dezbaterilor, derulate în limitele termenului rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită prin lege, cu asigurarea dreptului la apărător și pronunțarea unei hotărâri motivate, a cărei realizare este garantată prin dreptul de a cere executarea silită. [7, p.150]

În **Capitolul 2** al lucrării, denumit *Sistemul garanțiilor constituționale ale dreptului la un proces echitabil* s-a efectuat o analiză științifico-practică a întregului ansamblu de garanții juridice consacrate de Constituția RM, prin care se relevă eforturile constituantului moldovean de a consacra o serie importantă de mecanisme procesuale menite să asigure justițiabilului realizarea dreptului la un proces echitabil.

Într-o primă ipostază s-a evidențiat că, garanțiile constituționale reprezintă condițiile și circumstanțele prevăzute în Constituția RM privitoare la realizarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, asigurate de către stat, precum și mecanismele de natură juridică care asigură posibilități egale persoanelor în vederea realizării valorilor care definesc existența umană. [45, p.218]

Printre garanțiile constituționale, un loc aparte îl ocupă și interdicția legală absolută prevăzută de art.142 al.2 din Constituție referitoare la revizuirea legii supreme ce ar putea avea ca efect suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului sau a garanțiilor acestora. Interdicția reglementată în acest text constituțional vizează toate subiectele de drept care pot iniția revizuirea legii fundamentale. Ea are un obiect cert și absolut: drepturile, libertățile fundamentale și garanțiile acestora. Totuși, în doctrină s-a menționat [3, p.12] că, actuala formulare a art.142 al.2 din Constituție, nu este destul de reușită, fiind propusă următoarea reglementare: „Nici o revizuire nu poate fi făcută dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și a libertăților fundamentale, *atingerea nucleului esențial al acestora* sau încălcarea gravă a garanțiilor lor constituționale”. Pentru această formulare ne-am exprimat și noi susținerea, argumentând că, actuala reglementare interzice doar suprimarea drepturilor, nu și eviscerarea lor prin restrângerea nucleului lor esențial (rămânând la latitudinea Curții Constituționale să determine în ce constă acest „nucleu esențial”).

Având în vedere varietatea și complexitatea conținutului garanțiilor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, constituționalistul Ion Deleanu le clasifică în două categorii: garanții de fond și garanții procedurale sau jurisdicționale [15, p.538]. Printre garanțiile procesuale, care reprezintă chintesența analizei în această lucrare, am subliniat că în Constituția Republicii Moldova își găsesc reflectarea următoarele: Capitolul I *Dispoziții generale*, în cadrul căruia, art.16 al.2 consacră egalitatea tuturor în fața legii, art.20 reglementează accesul liber la justiție, iar art.21 – proclamă prezumția

nevinovăției; Capitolul II *Drepturile și libertățile fundamentale*, prin art.25 instituie libertatea individuală și siguranța persoanei, iar art.26 consacră dreptul la apărare; Capitolul IX *Autoritatea judecătorească*, prin art.116 stabilește că, „judecătorii instanțelor judecătorești sunt independenți, imparțiali și inamovibili, potrivit legii.” De asemenea, art.117 consacră caracterul public al dezbaterilor judiciare, iar art.118 determină limba de procedură și dreptul la interpret.

Rezumând cercetarea dispozițiilor menționate, am subliniat că garanțiile procesuale consacrate la nivel constituțional și având titulatura de garanții juridice constituționale, presupun respectarea unor condiții generale și speciale, cumulative și imperative edictate în scopul protejării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, inclusiv și dreptului la un proces echitabil.

În cadrul celei de-a doua secțiuni din capitolul analizat am trecut la analiza garanții procedurale generale ale dreptului la un proces echitabil, un prim subiect de investigație fiind principiul accesului liber la justiție. Abordând această tematică am pus accentul pe disputele doctrinare referitoare la caracterul absolut sau non-absolut al dreptului de acces liber la justiție, justificate prin normele constituționale. Astfel, tendință de absolutizare a dreptului de liber acces la justiție poate fi identificată în prevederile art.20 alin.2 din Constituția RM, potrivit cărora este interzis ca acest drept să fie îngrădit în vreun fel oarecare prin dispoziții ale unor legi organice sau ordinare. Cazurile pe care le-am prezentat din jurisprudența CtEDO și a Curții Constituționale a RM ne-au demonstrat o cu totul altă situație, și anume că, dreptul de acces la justiție nu poate fi, în nici un caz, un drept absolut, or existența unor limitări ale accesului la justiție este implicită exercitării normale a acestui drept. Corelând constatările de prinse din analiza doctrinară, precum și jurisprudențială cu normele constituționale, am constatat că legiuitorul s-a abătut nu numai de la linia de gândire, care stă la baza reglementărilor internaționale existente în materia liberului acces la justiție, ci și de la practica curentă a Curții Europene a Drepturilor Omului, care a subliniat în hotărârile ei că, liberul acces la tribunale nu este un drept absolut, [35, p.93] odată ce instanțelor judecătorești competente să soluționeze în fond litigiile cu care au fost sesizate, li se pot opune diferite condiții de admisibilitate. În rezultat, am propus completarea art.20 al.2 din Constituția RM, prin adăugarea următoarei propoziții: „Cu titlu de excepție, se admite îngrădirea legală, fără a se aduce atingere substanței accesului liber la justiție, prin stabilirea unor condiții de exercitare a acțiunii în justiție.” Pe aceeași linie de gândire, propunem modificarea art.54 al.3 din Constituția RM, prin înlăturarea art.20 din conținutul acestui alineat. Respectiv, art.54 al.3 din Constituția RM, urmează să fie formulat în felul următor: „Prevederile alin.2 nu admit restrângerea drepturilor proclamate în articolele 21-24.”

În cadrul aceleiași secțiuni am evidențiată că, deși Constituția RM prin art.20 consacră accesul liber la justiție, acest drept în calitate de garanție a unui proces echitabil este lipsit în contextul constituțional actual de o finalitate, și anume posibilitatea de a beneficia de un proces echitabil. Respectiv, cu titlu *de lege ferenda* am propus completarea art.20 al Constituției RM, cu denumirea *Accesul liber la justiție* sub aspectul conținutului său, în vederea asigurării la nivelul exigențelor moderne nu doar a dreptului la un tribunal, ci și a altor garanții prevăzute de art.6 CEDO care împreună alcătuiesc conceptul de proces

echitabil, prin introducerea alin.3 cu următorul conținut: „3) Părțile au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil”.

O altă garanție procesuală consacrată la nivel constituțional, ce vizează dreptul la un proces echitabil și a fost supusă analizei în cadrul acestui capitol este dreptul la o instanță de judecată independentă și imparțială, instituită prin lege.

În raport cu ambele exigențe ale procesului echitabil, sistemul judiciar din RM înregistrează grave carențe. În acest sens, am subliniat că independența judecătorului este afectată de modul de desemnare și durata mandatului judecătorilor, consacrate actualmente în legislația RM, precum și de lipsa de eficiență a garanțiilor împotriva presiunilor exterioare care se exercită în raport cu unii magistrați, iar imparțialitatea este alterată prin funcționalitatea redusă a sistemului de incompatibilități și interdicții la care sunt supuși magistrații, fapt pe care l-am demonstrat prin trimiterea la jurisprudența CtEDO (cauza Tocono și Profesorii Prometeiști contra Moldovei [25]).

În contextul analizei garanțiilor procedurale generale ale dreptului la un proces echitabil am cercetat și exigențele publicității și contradictorialității procesului. Legat de caracterul public al hotărârilor judecătorești, am menționat că, în spațiul mediatic din RM au existat anumite disensiuni referitor la faptul dacă nu cumva publicarea numelor părților în hotărârile judecătorești ar constitui o încălcare a legislației cu privire la protecția datelor cu caracter personal. În cele din urmă însă, Consiliul Superior al Magistraturii (CSM) a adoptat „Regulamentul privind modul de publicare a hotărârilor judecătorești pe portalul național al instanțelor de judecată”, [36] care la pct.13 prevede că, autoritatea responsabilă va asigura, „în mod permanent, posibilitatea căutării hotărârilor judecătorești după numele părților”, iar pct. 20 stabilește că „în hotărârile judecătorești publicate pe portalul național al instanțelor de judecată sau pe pagina web a Curții Supreme de Justiție, numele părților la proces nu va fi anonimizat în niciun caz”, cu unele excepții. În acest context, revine direct instanțelor de judecată obligația, de a lua toate acele măsuri de natură să faciliteze în cele din urmă accesul publicului în siguranță la hotărârile judecătorești, inclusiv cele privind standardizarea editării hotărârilor judecătorești și a folosirii datelor cu caracter personal în cuprinsul acestora [29].

Pe același palier al garanțiilor dreptului la un proces echitabil se înscrie și dreptul de a fi judecat într-un termen rezonabil. Analizând acest concept am insistat asupra necesității lărgirii garanțiilor constituționale și instituționale ale drepturilor și libertăților fundamentale în general, cât și asupra garanțiilor procesului echitabil în special, obiectiv determinat de evoluția democrației constituționale, de necesitatea corelării dispozițiilor Legii supreme referitoare la drepturile și libertățile fundamentale cu prevederile Convenției pentru apărarea drepturilor omului și, mai ales, cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, în această materie. Or, având în vedere aceste repere, consacarea dreptului la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil ar reprezenta o valorificare explicită a art.6 din Convenție.

În același context am evidențiat însă, că judecătorul este ținut să găsească punctul de echilibru între necesitatea unei judecăți realizată cu celeritate și necesitatea unei judecăți corecte și complete a aspectelor

de drept și de fapt deduse judecății, iar legiuitorul trebuie să fie mai rezervat în tendința de a accelera mersul procedurilor din contul calității și eficienței actului de justiție, or asemenea transformări, cum ar fi, de exemplu, excluderea motivării obligatorii a hotărârilor judecătorești pe cauzele civile cu excepția situațiilor reglementate de art.236 CPC, mai curând reprezintă o încălcare a exigenței procesului echitabil decât o condiție a celerității procedurii.

Continuând cu analiza garanțiilor procesuale generale ale procesului echitabil am abordat principiul egalității armelor - unul dintre elementele conceptului mai larg de proces echitabil -, care prevede ca fiecare parte să dispună de posibilitatea rezonabilă de a-și prezenta cauza în condiții care să nu o plaseze într-o situație dezavantajoasă față de adversarul său și care își găsește reflectarea în art.16 al.2 din Constituția RM.

Principiul egalității armelor se aplică, atât în materie civilă, cât și în materie penală, în sensul art.6 din Convenția Europeană [37, p.482]. În realitate sunt vizate toate procedurile. Cu alte cuvinte, sfera de aplicare este mai mare, ceea ce este legitim, ținând seama de interesele în cauză.

După cum se subliniază în literatura de specialitate, respectarea egalității armelor în procesul penal este garantată de obligația pe care o are instanța de judecată prin oferirea fiecărei părți a posibilității de a-și prezenta cauza în condiții egale. [38, p.42] Or, în opinia fostului judecător al Curții Constituționale a RM, Ig. Dolea, în situația în care probatoriul este guvernat de principiul oficialității, respectarea principiului egalității armelor poate fi pusă sub semnul întrebării. Atunci când părțile propun anumite date în calitate de probe, iar organul de urmărire determină relevanța, concluzia și utilitatea acestora, adică cunoaște esența lor informatică, principiului dat i se aduce atingere [21, p.185-187].

Printr-o interpretare ce ține seama de obiectul și scopul art. 6, instanța europeană a extins domeniul de aplicare a garanțiilor speciale ale unui proces echitabil, și la faza anterioară a procesului propriu-zis, admițând că aceste garanții se aplică și fazei de urmărire penală [23, p.82]. În acest sens, se poate observa că instanța europeană, pe lângă dreptul acuzatului de a păstra tăcerea, de a fi informat asupra acuzațiilor și dreptul la asistență juridică consacrate de legea internă și jurisprudența națională a consacrat și obligația comunicării între părți a tuturor probelor dosarului, care sunt determinante pentru stabilirea vinovăției și asigurarea facilităților necesare discutării acestor probe pentru a le putea combate [41, p. 239].

Având în vedere aceste constatări am afirmat că egalitatea armelor are aplicabilitate și la etapa urmăririi penale, fiind admisă o limitare a ariei actelor pe care le poate cunoaște învinuitul doar la cele care concurează sau pot concura la pregătirea apărării [23, p.84].

În cadrul celei de-a treia secțiuni a capitolului 2 ne-am axat pe analiza garanțiilor specifice ale procesului echitabil în materie penală, un prim subiect de discuție constituindu-l prezumția de nevinovăție, garanție fundamentală prevăzută de art. 21 din Constituția Republicii Moldova.

Analizând această instituție am constatat că, reglementarea constituțională a prezumției de nevinovăție reprezintă o chestiune apreciabilă, dar care nu are caracter suficient, fapt care l-am demonstrat prin situațiile în care presa este folosită ca mijloc, de oricare dintre părțile cu poziții contrare într-un proces penal, de a influența opinia publică și de a pune presiune pe judecătorul chemat a tranșa

litigiul, sau chiar de către instanță însăși pentru a efectua comunicări referitoare la cauze în curs, precum și cazul în care presa, fără o asemenea activitate a participanților la proces, recurge la efectuarea unor veritabile procese paralele celui judiciar (*trial by the media*). Or, procesul penal reflectat în mass-media poate afecta sever caracterul său echitabil, atunci când influențează opinia publică și implicit jurații chemați să decidă asupra vinovăției inculpatului.

Problema controversată a raportului dintre dreptul la un proces echitabil și libertatea de exprimare a mass-mediei cercetată prin raportare atât la legislația internă, cât și la practica CtEDO ne-a determinat să conchidem că, stabilirea cu claritate a limitelor în care își poate găsi libertatea de expresie câmpul de acțiune raportat la activitatea judiciară în cauzele penale este un imperativ imediat, iar stăvilirea organelor de urmărire penală de a-și atribui rolul de judecători prin sugerarea vinovăției persoanei suspectate în cadrul conferințelor de presă sau a interviurilor pentru reprezentanții mijloacelor de informare în masă necesită intervenția legiuitorului. În acest sens, în spiritul Directivei (UE) 2016/343 [59] a Parlamentului European și a Consiliului din 9 martie 2016 am propus modificarea art.8 din CPP al RM [10] prin adăugarea a două noi alineate cu următorul cuprins:

”(4) În cursul urmăririi penale sunt interzise comunicările publice, declarațiile publice precum și furnizarea de alte informații, direct sau indirect, provenind de la autorități publice sau orice alte persoane fizice sau juridice referitoare la faptele și persoanele ce fac obiectul acestor proceduri. Încălcarea acestei obligații reprezintă infracțiune și se pedepsește, potrivit legii penale.

(5) În cursul procesului penal este interzisă prezentarea publică a persoanelor suspectate de săvârșirea unor infracțiuni purtând cătușe sau alte mijloace de imobilizare sau afectate de alte modalități de natură a induce în percepția publică că acestea ar fi vinovate de săvârșirea unor infracțiuni.”

O altă garanție specifică procesului echitabil în materie penală care a fost supusă analizei este dreptul la tăcere și privilegiul împotriva propriei incriminări, care își găsește consacarea în art.21 din CPP al RM [10]. La nivel internațional, dreptul la tăcere este consacrat prin art.14 al.3 lit.g) din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice [30] și prin Directiva nr.2012/13 UE, a Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene [19]. Cu referire la prevederile Convenției Europene, [13] se observă că dreptul la tăcere nu este reglementat în mod expres, dar CtEDO, în mod constant, a statuat că „dreptul de a nu face declarații și dreptul de a nu se autoincrimina sunt standarde internaționale general recunoscute care stau la baza conceptului de proces echitabil” [46, p.15].

Evaluând în cadrul lucrării diverse poziții doctrinare care s-au expus asupra delimitării dintre dreptul la neautoincriminare și dreptul la tăcere, ne raliem opiniei potrivit căreia, cel dintâi drept este categoria generică, iar dreptul la tăcere este o specie a acestuia [34, p.134]. Este adevărat că raportul dintre cele două noțiuni este mai greu de circumscris, nu doar din motivele deja arătate, dar și din cauza faptului că a existat o transformare foarte importantă a dreptului la neautoincriminare; astfel, acesta a fost recunoscut inițial, istoric, ca o protecție împotriva obligației de a depune jurământ, în propria sa judecată, ceea ce nu echivala și nici nu oferea protecția unui drept de a păstra cu totul tăcerea.

Față de aceste argumente, am definit dreptul la tăcere ca reprezentând prerogativa pentru bănuțit sau inculpat de a păstra tăcerea, de a nu face declarații pe toată durata desfășurării procedurilor penale sau doar în anumite momente ale acestora, de a nu răspunde la niciuna din întrebările ce îi sunt adresate sau doar la o parte a acestora, la libera sa alegere, fără a fi supus constrângerii sau opresiunii ori procedeelelor neloiiale de investigație [5, p.33].

Continuând cu analiza acestei garanții, evaluând-o prin prisma opiniilor formulate în doctrina juridică, dar și prin prisma hotărârilor CtEDO, în care s-a subliniat constant rolul central al dreptului la tăcere și la neautoincriminare în cadrul articolului 6 și al dreptului la un proces echitabil [34, p.138], am ținut să subliniem că reglementările naționale referitoare la dreptul la tăcere și neautoincriminare al bănuțitului și inculpatului sunt destul de disparate, cuprinse în instituții fundamentale diferite ale Codului de procedură penală (procedeele probatorii, măsurile de constrângere, drepturile bănuțitului sau inculpatului). Din aceste considerente, am concluzionat că, reprezentând o componentă a dreptului la un proces echitabil și o consecință a prezumției de nevinovăție, dreptul de a nu se incrimina și dreptul la tăcere necesită o consacrare la nivel constituțional, anume în cadrul art.21 din Constituția RM, care instituie prezumția nevinovăției, prin inserarea alin.(2) cu următorul cuprins: „Persoana cu privire la care există motive plauzibile de a bănuțit că a comis sau că a încercat să comită o infracțiune nu poate fi ascultată în mod liber cu privire la aceste fapte decât după ce ea a fost informată cu privire la: a) dreptul de a da declarații, de a răspunde la întrebări sau de a păstra tăcerea; b) dreptul de a nu face nici o declarație autoincriminatorie și de a nu-și mărturisi vinovăția.

În **Capitolul 3**, intitulat *Dreptul la un proces echitabil în cazul Republicii Moldova* a fost pusă în vizor aplicabilitatea principiului dreptului la un proces echitabil în sistemul de drept al RM, prin analiza lacunelor constatate în reglementările legale referitoare la garanțiile instituționale și procedurale ce formează conținutul procesului echitabil, a măsurilor legislative întreprinse în vederea îmbunătățirii cadrului juridico-procesual de soluționare a litigiilor, precum și prin înaintarea unei serii de propuneri menite să eficientizeze actul de justiție, asigurând în cele din urmă justițiabilului un proces echitabil.

Prima secțiune din acest capitol este consacrată mecanismului intern de garantare și realizare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, or în opinia noastră nu este posibilă identificarea unor soluții care ar asigura funcționalitatea sporită a garanțiilor constituționale ce însoțesc realizarea dreptului la un proces echitabil, fără a analiza acele instrumente și instituții pe care statul le-a instituit ca mecanisme de realizare practică a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, deci implicit și a dreptului la un proces echitabil. Respectiv, am apreciat a fi rațional și oportun tratarea chintesenței conceptului de garanție a drepturilor și libertăților omului ca o direcție obiectiv necesară a activității statului, care reflectă destinația sa socială și suportul legislativ de care beneficiază. Drept urmare, asigurarea drepturilor și libertăților persoanei, inclusiv a dreptului la un proces echitabil, reprezintă o funcție a statului, iar scopul fundamental al unui stat modern în raport cu instituția analizată nu este altul decât realizarea unei implementări efective, autentice a acestor drepturi și libertăți.

Continuând să dezvoltăm acest subiect, am menționat că, mecanismul statal de protecție al drepturilor omului implică contribuția celebrului trinom: puterea legislativă, puterea executivă și puterea judecătorească, evidențiind detaliat rolul Parlamentului, Guvernului, Președintelui RM în realizarea mecanismului de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale, implicit a dreptului la un proces echitabil, urmând o analiză a competențelor celor mai importante instituții ale statului, a căror activitate este concentrată pe asigurarea respectării drepturilor omului, și anume: Avocatul Poporului, Procuratura RM, instanțele de judecată, finalizând cu analiza activității Curții Constituționale, care prin potențialul creator al jurisprudenței sale, determinat de instituția excepției de neconstituționalitate, contribuie efectiv la valorificarea drepturilor constituționale.

În cea de-a doua secțiune a capitolului 3 am reliefat problemele și rezervele constatate cu privire la garanțiile instituționale și procedurale, care deși se bucură de protecție constituțională, totuși, înregistrează grave deficiențe la capitolul funcționalității lor. Aceste deficiențe nu au un caracter de noutate, ele fiind atestate de-a lungul anilor în numeroase rânduri, dar încercări mai decisive de a înlătura abaterile semnalate s-au înregistrat odată cu adoptarea Strategiei de Reformare a Sectorului Justiției pe anii 2011-2016 [39]. Această Strategie, adoptată în noiembrie 2011, a reprezentat principalul document comprehensiv privitor la reformarea justiției, cu obiectivul principal de consolidare a independenței, responsabilității, imparțialității, eficienței și transparenței sistemului justiției. Acest document strategic a fost însoțit de un Plan de Acțiuni (adoptat în februarie 2012) [31], care contura direcțiile strategice, acțiunile care urmau să fie realizate și costurile preliminare de implementare.

Analizând cei șase piloni pe care a fost edificată această Strategie și care includeau obiectivele ce urmau a fi realizate în urma implementării reformei, am constatat că multe din scopurile-cheie au rămas nerealizate, printre care:

- asigurarea independenței sistemului judecătoresc, care este afectată de asemenea aspecte cum ar fi: componența și procedura de numire în funcție a membrilor CSM, aspect intens discutat în ultimii ani, dar cu efecte îndoielnice, deoarece doar sporirea numărului de membri CSM nu rezolvă problema integrității și independenței acestora în raport cu autoritățile statului, accentele trebuind plasate pe diversificarea sferelor din care sunt selectați acești membri, or selectarea doar a judecătorilor și profesorilor titulari de drept nu asigură o largă reprezentativitate și nici credibilitate, după cum ne demonstrează activitatea CSM-ului chiar de la înființarea sa;

- asigurarea unei veritabile reforme a procuraturii, or până în prezent în percepția societății aceasta rămâne a fi o instituție supusă influențelor politice. În condițiile în care funcția de Procuror General reprezintă subiect de negocieri politice dintre partidele de la guvernare, putem constata doar eșecul reformei promovate;

- consolidarea capacităților instituționale și dezvoltarea profesională a reprezentanților profesiilor conexe sistemului justiției (avocat, notar, mediator, executor judecătoresc, expert judiciar, administrator al procedurii de insolvență, traducător/interpret). Sub aspectul schimbării profunde a cadrului legal referitor la reglementarea activității profesiilor liberale de avocat, notar, expert judiciar, mediator,

executor judiciar, administrator al insolvenței, am evidențiat că, deși au fost adoptate un șir de acte normative care au adus îmbunătățiri incontestabile în domeniul notarial, al activității experților judiciari, a executorilor judecătorești sau administratorilor insolvenței, totuși persistă unele curențe sau nefuncționalități pe diverse sectoare, cum ar fi: limitarea numărului de notari în baza unor criterii cantitative are drept consecință creșterea prețurilor și diminuarea calității serviciilor notariale; caracterul precar al asistenței juridice garantate de stat care este prestată de către avocații din oficiu, periclitarea eficienței instituției medierii prin introducerea medierii judiciare obligatorii, etc.;

- combaterea corupției în sectorul justiției – pe acest segment, în majoritatea studiilor și rapoartelor internaționale, Republica Moldova apare în lista țărilor cu cel mai înalt nivel al corupției în toate instituțiile statului, inclusiv în domeniul justiției. Din aceste motive, am apreciat că, problemele din Republica Moldova în combaterea corupției nu reprezintă neapărat produsul unei legislații necorespunzătoare, ci decurg în principal dintr-o cultură care acceptă și tolerează corupția, precum și din nedorința autorităților de a eradică corupția la nivel înalt, iar în domeniul justiției corupția este cauzată și de deficiențele în procesul de promovare și selecție a judecătorilor, care este unul netransparent și defectuos, culpa fiind atribuită de această dată Consiliului Superior al Magistraturii;

- respectarea drepturilor omului în sectorul justiției - și la acest capitol pot fi sesizate multiple curențe, cele mai grave fiind înregistrate în sistemul penitenciar, care este caracterizat prin condiții inumane de întreținere în penitenciare, tortură și bătăi aplicate deținuților, limitarea accesului imediat al avocaților la clienții lor.

Toate aceste derapaje au determinat guvernarea să continue procesul de reformare a sistemului de justiție, fiind formulate noi strategii și proiecte de modificare a Constituției, care, după cum ne-am expus, necesită a fi focusate pe implementarea cadrului legislativ și asigurarea condițiilor ca reprezentanții domeniului justiției să-și desfășoare activitatea în mod independent, or adoptarea unui alt număr impunător de acte legislative, fără schimbarea politicilor de guvernare va deruta și totodată discredita și mai mult acest domeniu.

În cadrul celei de-a treia secțiuni dedicate măsurilor legislative întreprinse în vederea îmbunătățirii cadrului juridico-procesual de soluționare a litigiilor, am evidențiat progresele în materia garanțiilor de natură procesuală instituite de legiuitor în ultimii ani în sfera procesual civilă și procesual penală. Astfel, în materie de procedură civilă, cadrul normativ a suferit ample modificări în ultimul timp, menite să diminueze durata proceselor de judecată, inclusiv prin simplificarea procedurilor în cazul unor tipuri de acțiuni civile (e.g. reducerea numărului de trepte de contestare a hotărârilor judecătorești), să consolideze posibilitatea de a avea acces liber la justiție, să eficientizeze sistemul căilor de atac, să îmbunătățească anumite mecanisme procesuale cum ar fi administrarea probelor sau comunicarea actelor de procedură, să asigure dreptul la apărare al participanților la proces (prin lărgirea sferei categoriilor de reprezentanți în proces), precum și alte drepturi care formează corolarul procesului echitabil.

O contribuție remarcabilă pentru lărgirea sferei garanțiilor procesuale a avut-o Curtea Constituțională a RM, care prin hotărârile sale a determinat progrese semnificative, soldate cu modificări

legislative, în asemenea domenii cum ar fi, capacitatea juridică a persoanei, aplicarea măsurii preventive a arestului (prin restrângerea posibilității aplicării acestei măsuri în cazul în care învinutul sau inculpatul nu își recunoaște vinovăția), asigurarea egalității armelor în procesul penal (completarea articolului 364¹ din Codul de procedură penală, care stabilește că, alineatul (5) se completează în final cu textul: „Dacă în ședință participă partea vătămată, partea civilă și partea civilmente responsabilă, cuvânt în dezbateri li se oferă și acestora” [10]), asigurarea unui drept efectiv la apărare în cadrul procesului penal (recunoașterea dreptului persoanei juridice de ași desemna reprezentantul în cadrul procesului) etc.

În cea de-a patra secțiune a capitolului 3 ne-am axat pe identificarea unor soluții menite să dezrădăcineze multiplele fenomene negative, pe care le-am evidențiat în cadrul lucrării ca afectând profund domeniul justiției, pereclitând substanțial asigurarea dreptului la un proces echitabil.

În acest sens, propunerile au fost orientate pe câteva segmente fundamentale, cum ar fi:

- asigurarea independenței judecătorului și supunerii lui numai legii, prin stipularea expresă în cadrul art.116 din Constituție a unor garanții care, deși se regăsesc în diferite acte normative au nevoie de valență constituțională pentru a le spori efectivitatea. De asemenea, pentru a evita posibilele presiuni exercitate asupra judecătorilor, prin amenințarea cu instrumentarea unor dosare penale, am propus excluderea componenței de infrațiune consacrate de art.307 CP, în vederea înlăturării oricăror suspiciuni de constrângere exercitată asupra magistraților;

- modificarea componenței membrilor CSM, care deși a suferit modificări recente, totuși, nu inspiră suficientă încredere. Respectiv am evidențiat că, în viziunea noastră, calitatea de membru al acestui organism trebuie să o dețină doar: 1) reprezentanți ai sistemului judecătoresc, aleși în așa fel ca să reprezinte proporțional judecătoria ce activează în toate categoriile de instanțe; 2) reprezentanți ai societății civile, atât din partea mediului academic, cât și a unor ONG-uri cu activitate orientată pe sectorul justiției, cum ar fi Centrul de Resurse Juridice sau Centrul de Analiză și Prevenire a Corupției; 3) un reprezentant din partea Uniunii Avocaților. Situația actuală, când din partea societății civile sunt prezenți doar profesori de drept nu asigură o reprezentativitate credibilă și eficientă;

- schimbarea procedurii de numire a judecătorilor la Curtea Supremă de Justiție, deoarece actualul sistem de numire prin intermediul Parlamentului este destul de vulnerabil, or unii judecători care au ajuns a activa în instanța supremă au trezit multe controverse și critici din partea societății civile sub aspectul integrității, profesionalismului și a obedienței față de guvernare. Din aceste motive, aderăm la propunerea prin care s-a susținut (Proiectul de lege nr. 10 din 18.01.2018) [33] necesitatea numirii în funcția de judecător la CSJ după aceeași procedură care este aplicabilă pentru a fi numit judecător la judecătoria sau curtea de apel, adică prin decretul Președintelui țării, la propunerea CSM;

- modificarea procedurii de evaluare periodică a judecătorilor pentru a înlătura presiunile legate de posibila demitere din funcție. Astfel, am propus ca accentul să fie plasat pe instruirea continuă a judecătorilor, și nu pe controlul efectuat prin atestarea lor periodică. Procesul de evaluare periodică nu trebuie să ducă la demiterea unui judecător înainte de a-i fi oferită o posibilitate adecvată de a-și corecta eventualele carențe. În asemenea situații sunt necesare măsuri menite să înlătore lacunele constatate în

pregătirea profesională a magistratului, cum ar fi obligarea acestuia de a participa la cursurile de perfecționare organizate de INJ, urmate de susținerea unei evaluări repetate și nicidecum eliberarea din funcție, ori după cum subliniază Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni, [1] aceasta nu ar trebui să se întâmple decât în cazul încălcărilor grave a normelor disciplinare sau a dispozițiilor penale prevăzute de lege, sau atunci când procesul de evaluare conduce la concluzia inevitabilă că judecătorul refuză să-și îndeplinească atribuțiile la un nivel minim acceptabil, evaluat din punct de vedere obiectiv;

- acordarea unei asistențe juridice efective. Serviciile necalitative ale multor avocați ce acordă asistență juridică garantată de stat sunt cauzate de faptul că activitatea de bază a acestora se axează pe prestarea serviciilor contra plată, or este știut faptul că acordarea asistenței juridice garantate de stat este remunerată la un nivel destul de scăzut și cu întârziere la plăți. Ca urmare, majoritatea avocaților nu sunt motivați de a desfășura o asemenea activitate iar, unii din ei, având o cultură juridică redusă transformă activitatea procesuală într-o mimare de acțiuni fără a urmări un real folos pentru persoana care o reprezintă. Din aceste motive, am propus instituirea obligației de prestare a serviciilor de asistență juridică garantată de stat doar de către avocații publici și para-juriști, iar avocații din sfera privată să nu fie admiși în acest domeniu. Este necesară creșterea numărului de avocați publici, sporirea remunerației acestora și consolidarea mecanismului de monitorizare a activității lor, atât din partea CNAJGS, cât și a autorității judecătorești, care în cazul când constată o atitudine necorespunzătoare din partea avocatului public, urmează să informeze CNAJGS. De asemenea, eficiența dreptului la apărare este dependentă și de serviciile interpreților și traducătorilor, din lipsa cărora în procesele de judecată se înregistrează multe întârzieri. Pentru schimbarea situației, am apreciat ca fiind necesară nu doar mărirea remunerației acestora, ci și efectuarea unor intervenții în sectorul educației, prin deschiderea unei noi specialități în cadrul Centrelor de Excelență care ar pregăti viitorii grefieri și interpreți pentru autoritățile din sfera justiției;

- asigurarea respectării termenului rezonabil de examinare a cauzelor civile. Având în vedere faptul că, determinarea momentului comunicării deciziei de către instanța de apel prezintă anumite dificultăți, ceea ce afectează procesul de înaintare a cererii de recurs, am propus schimbarea regulilor de calcul al termenului de recurs, aplicându-se dispozițiile de la apel, adică termenul de contestare a hotărârii sau deciziei să înceapă a curge nu de la momentul comunicării acestora, ci de la momentul pronunțării actelor de dispoziție vizate, de către instanța de apel. De asemenea, pentru a evita lezarea drepturilor persoanelor care nu au fost prezente la pronunțarea hotărârii din motive întemeiate, am apreciat ca fiind necesară excluderea prevederii din CPC care cataloghează termenul de recurs ca fiind unul de decădere, pentru a oferi posibilitatea Curții Supreme de Justiție, în situații justificate să dispună repunerea în termen.

Finalizând studiul asupra acelor fenomene și curenți legislative care afectează realizarea garanțiilor constituționale a dreptului la un proces echitabil și a soluțiilor necesare a fi implementate pentru combaterea acestora, am reliefat și faptul că, mai există o problemă care periclitează nu doar echitatea procesului, dar și alte valori fundamentale ale dreptului, și anume *instabilitatea legislativă*, care

are efecte nefaste nu doar asupra justiției, afectând și dezvoltarea economică, socială și instituțională. Frenezia legiferatoare are un efect distructiv asupra sistemului judecătoresc.

În acest context, legiuitorul trebuie să se axeze pe politica de simplificare a normelor și sporire a calității reglementării, or accesibilitatea și previzibilitatea normelor juridice a fost consacrată cu rang de principiu de către jurisprudența CtEDO [2, p.276]. Soluțiile în aceste circumstanțe se reduc la două posibilități: codificarea și interpretarea actelor normative. Codificarea poate fi realizată prin adoptarea unui Cod judiciar care ar reuni o multitudine de acte normative existente în domeniul organizării și funcționării instanțelor de judecată, iar interpretarea, necesitatea acesteia rezultă nu doar din imperfecțiunile legii, ci și din natura intrinsecă a acestora, din generalitatea normelor pe care le conțin, iar în ultimul timp și din tehnicitatea lor, a terminologiei și neologismelor utilizate din abundență. Anume din aceste motive, unele acte normative adoptate în prezent necesită interpretare pentru a asigura calitatea actului jurisdicțional, dar și pentru accesibilitatea omului simplu la paradigmele justiției. Or, activitatea de interpretare care este în sarcina magistraților, deseori este imposibilă de realizat, din cauza caracterului ambiguu, incert și tehnicizat a normelor juridice noi adoptate.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În urma analizei și generalizării materiei expuse în teză și întru realizarea obiectivelor prezentei cercetări, prin abordarea unui larg spectru de subiecte, au fost formulate următoarele **concluzii**:

1. Dezideratul creării unei societăți democratice, guvernate de principiul preeminenței dreptului poate fi atins nu doar prin prevenirea încălcării drepturilor omului și prin asigurarea sancționării acestor încălcări, dar și prin crearea unui complex de *garanții și instrumente* care să asigure că funcțiile reparative și sancționatorii ale justiției sunt exercitate într-un cadru de legalitate și operativitate, înlăturându-se astfel posibilitatea producerii de noi vătămări în însuși demersul de a înlătură actul de justiție.

2. Apreciind finalitățile juridice ale garanțiile constituționale ale drepturilor omului, concluzionăm că, prin valoare lor juridică acestea reprezintă un ansamblu integrat de condiții economice, sociale, politice și ideologice, consacrate prin Legea Fundamentală a țării care predetermină posibilitatea reală de executare și mecanismele asigurării respectării tuturor drepturilor și libertăților fundamentale, constituind premisa finală și hotărâtoare pentru motivarea persoanei de a le realiza [45, p.218].

3. Analizând diferite definiții ale conceptului de proces echitabil formulate de către doctrina juridică, am constatat că acestea nu reflectă întru totul esența acestei instituții, or dreptul la un proces echitabil reprezintă cvasitotalitatea garanțiilor procedurale destinate să protejeze drepturile fundamentale substanțiale. Din această perspectivă dreptul la un proces echitabil este mijlocul prin care celorlalte drepturi fundamentale li se conferă protecție judiciară. Cele menționate ne-au determinat să elaborăm o definiție proprie pentru acest concept [7, p.150].

4. Dreptul de acces la o instanță reprezintă un aspect al dreptului la un proces echitabil și nu se echivalează cu acesta din urmă, respectiv nu putem pune semnul egalității între principiul accesului liber la justiție consacrat de art.20 din Constituție și dreptul la un proces echitabil, fapt care ne-a determinat să propunem completarea acestei norme constituționale [4, p.30-31].

5. Atribuind un caracter absolut dreptului de liber acces la justiție, legiuitorul național a admis introducerea în Constituție a unui text, ce cuprinde o regulă condamnată încă de la început să nu poată fi respectată, deoarece existența unor limitări în exercitarea acțiunii în justiție este determinată de faptul că, lipsa unor restricții de acest gen ar afecta grav sistemul judiciar, ar transforma activitatea acestuia într-un haos, dacă subiecților cu drept de apărare judiciară li s-ar oferi dreptul de a stabili în mod individual instanța judiciară și momentul adresării, componența nominală a completului de judecată și cuantumul taxei de judecată, fixarea termenului de examinare a cauzei, precum și dreptul de a decide asupra altor probleme de natură procesuală. Pentru a înlătura aceste inconsecvențe am propus completarea art.20 al.2 din Constituția RM.

6. Analizând garanțiile generale ale procesului echitabil am concluzionat că, unul din pilonii acestuia îl constituie independența puterii judecătorești, care depinde de respectarea a trei condiții: a) Siguranța funcției: astfel, mandatul judecătorului, indiferent că este pe viață, sau până la vârsta pensionării, sau pe durată determinată, trebuie să fie protejat față de amestecul arbitrar sau discreționar al executivului, legislativului sau a altei autorități competente în procedura de numire. b) Siguranța financiară: aspect care presupune că, dreptul la salariu și cel la pensie sunt stabilite prin lege și nu pot fi subiect al unor intervenții arbitrare din partea executivului într-o manieră care ar putea afecta independența justiției. c) Independența instituțională: adică independența în ceea ce privește chestiunile administrative legate direct de exercitarea funcției judecătorești. [6, p.23] Având în vedere nefuncționalitatea și lipsa de eficiență a unora din aceste condiții, care au creat grave derapaje în practica judiciară, am înaintat o propunere *de lege ferenda*, prin care recomandăm completarea art.116 din Constituția RM, respectiv introducerea unor garanții constituționale care vin să excludă exercitarea presiunilor de orice gen asupra magistraților.

8. Probleme majore care afectează realizarea garanțiilor constituționale ale procesului echitabil, se constată din cauza lipsei unei reforme veritabile a Curții Supreme de Justiție și a Consiliului Superior al Magistraturii, precum și a instituirii termenului de 5 ani pentru numirea inițială în funcția de judecător, fapt care ne-a determinat să propunem modificarea art.116 al.(2) și (4), precum și a art.122 din Constituția RM.

9. Există mai multe motive care explică precaritatea funcțională a exigențelor unei justiții echitabile, unele din ele fiind determinate de viciile normative, care pun în dificultate activitatea independentă a judecătorilor din motivul existenței pericolului de intentarea a unor dosare penale sau aplicării unor sancțiuni disciplinare. Aceste circumstanțe ne-au determinat să propunem excluderea unei componente de infracțiune din Codul penal pentru a înlătura un mijloc periculos de influență asupra magistraților, cât și modificarea Legii privind selecția, evaluarea performanțelor și cariera judecătorilor pe

segmentul reducerii caracterului drastic al sancțiunii disciplinare a judecătorilor pentru carențele constatate în activitatea acestora.

9. Identificând în cadrul lucrării printre garanțiile procesului echitabil și dreptul la tăcere și la neautoincrimare, am constatat că, reglementările naționale în acest domeniu sunt destul de disparate, fiind cuprinse în instituții fundamental diferite ale Codului de procedură penală (procedeele probatorii, măsurile de constrângere, drepturile bănuțului sau inculpatului). Respectiv, am venit cu propunerea ca prin Legea Fundamentală, acestei garanții procedurale să i se ofere o reglementare unitară, aspect ce i-ar consolida forța juridică. [5, p.35]

10. Printre mecanismele interne extrajudiciare de asigurare a respectării drepturilor omului, inclusiv și a dreptului la un proces echitabil se înscrie și instituția Avocatului Poporului, referitor la care am constatat ca având o eficiență redusă și fiind supusă influențelor politice, din cauza procedurii parlamentare de numire a acestuia în funcție. În vederea sporirii rolului acestei instituții în activitatea de asigurare a respectării dreptului la un proces echitabil am recomandat modificarea procedurii de numire și revocarea acestuia din funcție.

11. Constatând impactul favorabil pe care îl are mecanismul de ridicare a excepției de neconstituționalitate asupra realizării dreptului la un proces echitabil, precum și rolul crescând al arbitrajului, ca modalitate alternativă de soluționare a litigiilor, relevăm necesitatea operării unor modificări legislative în legislația cu privire la arbitraj, pentru ca excepția de neconstituționalitate să poată fi invocată nu numai în fața instanțelor de drept comun, dar și în fața instanțelor de arbitraj comercial.

12. Problema controversată a raportului dintre dreptul la un proces echitabil și libertatea de exprimare a mass-mediei cercetată prin raportare atât la legislația internă, cât și la practica CtEDO ne-a determinat să conchidem că, stabilirea cu claritate a limitelor în care își poate găsi libertatea de expresie câmpul de acțiune raportat la activitatea judiciară în cauzele penale este un imperativ imediat, iar împiedicarea organelor de urmărire penală de a-și atribui rolul de judecători prin sugerarea vinovăției persoanei suspectate în cadrul conferințelor de presă sau a interviurilor pentru reprezentanții mijloacelor de informare în masă necesită intervenția legiuitorului. În acest sens, am propus modificarea art.8 din CPP al RM.

13. Caracterul efectiv al accesului liber la justiție poate fi asigurat prin acordarea de către stat a unor facilități rezonabile pentru a accede la instanță, respectiv scutirea de la plata taxei de stat. Or, în prezent aceste facilități nu pot fi utilizate de o bună parte a populației, care au venituri mult sub cele medii stabilite la nivel de economie națională. În acest context, recomandăm lărgirea spectrului de scutiri de la plata taxei de stat.

14. Acordarea unei asistențe juridice efective constituie un element de bază al accesului la justiție și statul are obligația de a garanta asistența juridică persoanelor care sunt vulnerabile din punct de vedere financiar. Din analiza efectuată, am constatat însă, unele insatisfacții ale justițiabililor în raport cu calitatea serviciilor prestate de către avocații din oficiu, fapt care ne-a determinat să propunem unele modificări la capitolul mecanismului de acordare a asistenței juridice garantate de stat.

15. Calitatea actului de justiție, inclusiv respectarea dreptului la un proces echitabil se află într-o strictă dependență și de numărul personalului care deservește sectorul justiției. Or, în prezent se atestă un deficit acut de grefieri, asistenți judiciari sau interpreți în instanțele de judecată. Constatarea acestui fapt ne-a impulsionat să recomandăm cooptarea instituțiilor de învățământ în procesul de suplینire a locurilor vacante identificate în sistemul judecătoresc.

Având ca reper constatările formulate în contextul celor investigate și argumentate în teză, au fost înaintate următoarele **propuneri**:

1. Deoarece definițiile doctrinare nu includ toate elementele definitorii ale dreptului la un proces echitabil, am propus următoarea definiție a acestei instituții: *Dreptul la un proces echitabil, reprezintă un principiu fundamental, de ordine publică, menit să asigure echilibrul procesual al părților și legalitatea procedurii prin respectarea unor garanții care presupun accesul liber la justiție, caracterul public al dezbatărilor, derulate în limitele termenului rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită prin lege, cu asigurarea dreptului la apărător și pronunțarea unei hotărâri motivate, a cărei realizare este garantată prin dreptul de a cere executarea silită.*

2. Evoluția democrației constituționale din Republica Moldova, precum și necesitatea corelării dispozițiilor Legii fundamentale privitoare la drepturile și libertățile fundamentale cu prevederile Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, ne-a determinat să propunem completarea art.20 al Constituției RM, cu denumirea *Accesul liber la justiție* sub aspectul conținutului său, în vederea asigurării la nivelul exigențelor moderne nu doar a dreptului la un tribunal, ci și a altor garanții prevăzute de art.6 CEDO care împreună alcătuiesc conceptul de proces echitabil. În acest sens, am recomandat introducerea alin.3 cu următorul conținut: „3) Părțile au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil”.

3. În vederea înlăturării inconsecvențelor constatate cu privire la caracterul absolut sau non-absolut al dreptului de acces liber la justiție, am propus completarea art.20 al.2 din Constituția RM, prin adăugarea următoarei propoziții: „Cu titlu de excepție, se admite îngrădirea legală, fără a se aduce atingere substanței accesului liber la justiție, prin stabilirea unor condiții de exercitare a acțiunii în justiție.” Pe aceeași linie de gândire, am sugerat modificarea art.54 al.3 din Constituția RM, prin înlăturarea art.20 din conținutul acestui aliniat. Respectiv, art.54 al.3 din Constituția RM, urmează să fie formulat în felul următor: „Prevederile alin.2 nu admit restrângerea drepturilor proclamate în articolele 21-24.”

4. Deoarece actuala formulare a art.142 al.2 din Constituția RM interzice doar suprimarea drepturilor, nu și eviscerarea acestora prin restrângerea nucleului lor esențial, am propus reformularea acestei dispoziții constituționale care urmează să aibă următorul conținut: „Nici o revizuire nu poate fi făcută dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și a libertăților fundamentale, *atingerea nucleului esențial al acestora* sau încălcarea gravă a garanțiilor lor constituționale”.

5. Consolidarea independenței instituțiilor din sectorul justiției, așa încât acestea să nu fie supuse unei presiuni politice sau de orice altă natură din partea guvernului, parlamentului, instanțelor judecătorești ierarhic superioare, prin adoptarea următoarelor măsuri:

- completarea art.116 din Constituția RM prin adăugarea alin.1¹ cu următorul conținut: „Independența judecătorului este asigurată prin instituirea următoarelor garanții: a) interzicerea oricărei imixțiuni în activitatea judecătorului de îndeplinire a justiției și tragerea la răspundere penală a subiecților care au săvârșit asemenea ingerințe; b) organizarea instanțelor judecătorești, competența acestora și procedura de judecată se determină prin lege organică; c) numirea judecătorului în funcție se realizează pe o durată nedeterminată de timp; d) reglementarea legală a procedurii de numire, suspendare și eliberare din funcție a judecătorului; e) selectarea și promovarea în funcție a judecătorilor pe criterii de profesionalism, integritate și meritocrație; f) asigurarea respectării secretului deliberării; g) inviolabilitatea judecătorului; h) alocarea unor resurse suficiente pentru funcționarea sistemului judiciar; i) asigurarea materială și socială a judecătorului;

- modificarea art.116 al.4 din Constituția RM, cu următorul cuprins: „Președintele, vicepreședinții și judecătorii Curții Supreme de Justiție sunt numiți în funcție de Președintele RM la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, dacă au o vechime în funcția de judecător de cel puțin 10 ani”;

- modificarea art.122 din Constituție, care va avea următorul conținut: „Consiliul Superior al Magistraturii este alcătuit din: a) 7 reprezentanți ai sistemului judecătoresc, într-un număr proporțional cu toate categoriile de instanțe judecătorești; b) 4 reprezentanți ai societății civile și ai mediului academic; 3) un reprezentant din partea Uniunii Avocaților”. Ca rezultat, ar urma ca CSM-ul să aibă următoarea componență: patru judecători delegați din partea judecătoriilor, doi judecători delegați de curțile de apel și un judecător din partea CSJ-ului. De asemenea, necesită a fi selectați prin concurs, doi reprezentanți din partea ONG-urilor ce activează în sfera justiției și doi profesori titulari din cadrul facultăților de drept. Uniunea Avocaților își va delega un reprezentant ales la adunarea generală a avocaților. De asemenea, alin.2 din art.122 al Constituției urmează a fi exclus;

- excluderea componenței de infracțiune consacrate de art.307 CP, în vederea înlăturării oricăror suspiciuni de constrângere exercitată asupra magistraților.

6. Completarea art.21 din Constituția RM, care instituie prezumția nevinovăției, prin introducerea alin.2 cu următorul cuprins: „Persoana cu privire la care există motive plauzibile de a bănui că a comis sau că a încercat să comită o infracțiune nu poate fi ascultată în mod liber cu privire la aceste fapte decât după ce ea a fost informată cu privire la: a) dreptul de a da declarații, de a răspunde la întrebări sau de a păstra tăcerea; b) dreptul de a nu face nici o declarație autoincriminatorie și de a nu-și mărturisi vinovăția”.

7. Am apreciat a fi benefic ca Avocatul Poporului să fie ales direct de cetățeni, care, în anumite condiții prevăzute clar în legea Avocatului Poporului, ar trebui să aibă și posibilitatea de a-l revoca. Aceasta ar fi o modalitate de a scoate Avocatul Poporului de sub „dependența” de majoritatea politică și

de a-l stimula să acționeze mai hotărât în chestiunile importante ce țin de apărarea drepturilor și libertăților persoanei.

8. Pentru ca excepția de neconstituționalitate să poată fi invocată nu numai în fața instanțelor de drept comun, dar și în fața instanțelor de arbitraj comercial, care, de asemenea, desfășoară o activitate jurisdicțională în temeiul convenției de arbitraj a părților, iar hotărârile pe care le pronunță sunt obligatorii pentru părți și susceptibile de executare silită după încuviințare, am propus completarea art.27 din Legea cu privire la arbitraj (nr. 23 din 22.02.2008) [26] cu alin.2¹, care va avea următorul conținut: „În cazul existenței incertitudinii privind constituționalitatea actelor normative ale Republicii Moldova, ce urmează a fi aplicate la soluționarea unei cauze, instanța arbitrală, din oficiu sau la cererea unui participant la proces, sesizează Curtea Constituțională.”

9. În spiritul Directivei (UE) 2016/343 a Parlamentului European și a Consiliului din 9 martie 2016 am propus modificarea art.8 din CPP al RM prin adăugarea a două noi alineate cu următorul cuprins: ”(4) În cursul urmăririi penale sunt interzise comunicările publice, declarațiile publice precum și furnizarea de alte informații, direct sau indirect, provenind de la autorități publice sau orice alte persoane fizice sau juridice referitoare la faptele și persoanele ce fac obiectul acestor proceduri. Încălcarea acestei obligații reprezintă infracțiune și se pedepsește, potrivit legii penale. (5) În cursul procesului penal este interzisă prezentarea publică a persoanelor suspectate de săvârșirea unor infracțiuni purtând cătușe sau alte mijloace de imobilizare sau afectate de alte modalități de natură a induce în percepția publică că acestea ar fi vinovate de săvârșirea unor infracțiuni.”

10. Am apreciat ca fiind necesară, în vederea asigurării efective a accesului liber la justiție, înlăturarea plății taxei de stat pentru categoriile de persoane care au un venituri reduse. În acest sens, am propus, completarea art.85 al.1 din Codul de procedură civilă a RM [11] cu lit.a¹) care va avea următorul conținut: „reclamanții a căror venituri nu depășesc salariul mediu pe economia națională”.

11. Dat fiind faptul, că serviciile de asistență juridică garantată de stat, deseori sunt de o calitate redusă, am propus modificarea art.29 al.1 din Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat, [28] care urmează să aibă următorul conținut: „Asistența juridică calificată se acordă de către avocați publici”. Aceste schimbări sunt necesare pentru a evita pe viitor eventuale condamnări la CtEDO, care în repetate rânduri a sancționat statele ce nu au asigurat efectiv asistență juridică, în special când avocatul a fost desemnat din oficiu.

12. În vederea suplinirii deficitului de grefieri și interpreți în cadrul instanțelor judecătorești, fapt care afectează celeritatea procedurilor, precum și respectarea principiului limbii de procedură, am considerat a fi oportună deschiderea unei noi specialități în cadrul Centrelor de Excelență care ar pregăti personal auxiliar pentru autoritățile din sfera justiției.

BIBLIOGRAFIE

1. Referințe bibliografice în limba română

1. Avizul nr.17 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni asupra evaluării activității judecătorilor, calității justiției și respectării independenței sistemului judecătoresc, CoE Doc. CCJE(2014)2, 24 octombrie 2014, paragraful 49.12. [citat 7.05.2019]. Disponibil: <https://www.csm1909.ro/ViewFile.ashx?guid=ce8e7201-2008-4292-b1dc-b7462da77ab9|InfoCSM>.

2. BĂDESCU, V. Valorile general-umane ca platformă a simplificării și ameliorării calității dreptului. În: *Simplificarea – imperativ al modernizării și ameliorării calității dreptului. Comunicări prezentate la Sesiunea științifică a Institutului de cercetări juridice, 17 aprilie 2015*. București, 2015, p.276-283 ISBN 978-606-673-605-3

3. BĂLAN, M. Drepturi, libertăți și îndatoriri fundamentale. Avocatul Poporului [citat 4.04.2017]. Disponibil: http://www.icj.ro/Materiale_7martie.pdf.

4. BĂCU, Ig. Liberul acces la justiție - premisă a procesului echitabil. În: *Legea și viața*, 2017, nr.7, p.27-31. ISSN 1810-309X

5. BĂCU, Ig. Dreptul la tăcere și privilegiul împotriva propriei incriminări – garanție specifică procesului echitabil. În: *Revista științifico-practică „Legea și viața”* (Chișinău), 2019, nr.6, p.31-35. ISSN 1810-309X

6. BĂCU, Ig. Dreptul la o instanță de judecată independentă – garanție a unui proces echitabil. În: *Revista științifico-practică „Legea și viața”* (Chișinău), 2019, nr.5, p.19-24. ISSN 1810-309X

7. BĂCU, Ig., ZAPOROJAN, V. Conceptul dreptului la un proces echitabil prin prisma doctrinei internaționale. În: *Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii. Conferința Științifică Internațională, 22-23 septembrie 2017*. Chișinău: ASEM, 2018.

8. Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, adoptată la Consiliului European de la Nisa la 7 decembrie 2000 [citat 22.10.2017]. Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>.

9. CHIRIȚĂ, R. *Dreptul la un proces echitabil*. București: Universul Juridic, 2008. 472 p. ISBN 978-973-127-015-9

10. Codul de procedură penală al Republicii Moldova: nr. 122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 104-110.

11. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova: nr.225-XV din 30.05.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.111.

12. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1.

13. Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, încheiată la Roma la 4.XI.1950 și ratificată de către RM prin Hotărârea Parlamentului Nr. 1298 din 24.07.1997. În: *Tratate internaționale*, 1998, vol.I, p.341.

14. DELEANU, I. *Tratat de procedură civilă*. Vol.I. Ediție revăzută, completată și actualizată. București: Universul Juridic, 2013. 1115 p. ISBN 978-973-127-988-6
15. DELEANU, I. *Instituții și proceduri constituționale - în dreptul român și în dreptul comparat*. București: C.H. Beck, 2006. 936 p. ISBN 9736559572
16. Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată și proclamată de Adunarea Generală prin Rezoluția 217A din 10 decembrie 1948. Ratificată prin: Hotărârea S.S. nr.217 din 28 iulie 1990. În: *Tratate internaționale*. Vol.I. Chișinău, 1998.
17. DIACONU, N. *Dreptul Uniunii Europene. Tratat*. București: Lumina Lex, 2011. 606 p. ISBN: 973-758-232-4
18. Directiva (UE) 2016/343 a Parlamentului European și a Consiliului din 9 martie 2016 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale. Publicată în: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, L65/11 martie 2016.
19. Directiva 2012/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2012 privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale. Publicată în: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, L142/1 iunie 2012.
20. Directiva 2013/48/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 octombrie 2013 privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale și al procedurilor privind mandatul european de arestare, precum și dreptul ca o persoană terță să fie informată în urma privării de libertate și dreptul de a comunica cu persoane terțe și cu autorități consulare în timpul privării de libertate. Publicată în: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, L 294/6 noiembrie 2013.
21. DOLEA, Ig. *Drepturile persoanei în probatoriul penal: conceptul promovării elementului privat*. Chișinău: Cartea Juridică, 2009 (Tipogr. «Bons Offices» SRL). 416 p. ISBN 978-9975-9927-7-0
22. DRAGOMAN, I. *Dreptul european al drepturilor omului*. București: Editura Fundației „România de Măine”, 2009. 296 p. ISBN 978-973-163-393-0
23. FLORESCU, Al. Urmărirea penală – Garanții speciale impuse de practica CtEDO în cursul urmăririi penale. În: *Iustitia, Revista Baroului Dolj*, anul III, Nr. 2 (6)/2012, p.79-84. ISSN 2068-6145
24. GUCEAC, I., CHIOVEANU, V. Garantarea liberului acces la justiție prin prisma art.6 din Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. În: *Rolul Curții Constituționale în sistemul protecției drepturilor omului și respectarea CEDO și jurisprudenței Curții Europene pentru Drepturile Omului în jurisprudența și legislația națională. Materialele Conferinței, 13-14 decembrie 2007 (Chișinău)*. Fundația Germană pentru Cooperarea Juridică Internațională în colaborare cu Curtea Constituțională a RM. Chișinău, 2007, p. 96-100.
25. Hotărârea CtEDO, în cauza Tocono și profesorii prometești c. Moldovei din 26 iunie 2007, cererea nr. 32263/03 [citat 11.07.2018]. Disponibil: [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/TOCONO%20SI%20PROFESORII%20PROMETEIST%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/TOCONO%20SI%20PROFESORII%20PROMETEIST%20(ro).pdf).

26. Legea cu privire la arbitraj: nr. 23 din 22.02.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr. 88-89.
27. Legea privind selecția, evaluarea performanțelor și cariera judecătorilor: Nr. 154 din 5 iulie 2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.190-192.
28. Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat: nr. 198 din 26.07.2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 157-160.
29. NEACȘU, A. *Regulile publicării hotărârilor judecătorești* [citată 9.07.2018]. Disponibil: <https://www.juridice.ro/279459/regulile-publicarii-hotararilor-judecatoresti.html>.
30. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat de ONU la 16 decembrie 1966 și a intrat în vigoare la 23 martie 1967. Ratificat de RM prin Hot. Parl. nr.217-XII din 28.07.90. Publicat în ediția oficială „*Tratate internaționale*”, 1998, volumul 1.
31. *Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016*, aprobat prin Hotărârea Parlamentului RM: Nr. 6 din 16.02.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 109-112.
32. POALELUNGI, M., DOLEA, Ig., VÎZDOAGĂ, T. *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău, 2013. 1192 p. ISBN 978-9975-53-231-0.
33. Proiectul de lege pentru modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova: nr. 10 din 18.01.2018, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.951 din 7 noiembrie 2017 [citată 30.04.2019]. Disponibil: <http://parlament.md/LegislationDocument.aspx?Id=83187fc5-babc-4fb8-9c85-e91a50b009ff>.
34. PUȘCAȘU, V. *Dreptul la tăcere și la neautoincriminare*. București: Universul Juridic, 2015. 432 p. ISBN 978-606-673-693-0
35. RADU, R. H. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Note de curs*. București: Universul Juridic, 2016. 243 p. ISBN 978-606-673-545-2
36. Regulamentul privind modul de publicare a hotărârilor judecătorești pe portalul național al instanțelor de judecată și pe pagina web a Curții Supreme de Justiție, aprobat prin Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii nr. 658/30 din 10 octombrie 2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 411-420.
37. RENUCCI, J-F. *Tratat de drept european al drepturilor omului*. București: Hamangiu, 2009. 1115 p. ISBN 978-606-522-092-8
38. SCARLAT, C. Publicitatea și contradictorialitatea în procesul echitabil. În: *Revista „Pandectele române”*, 2016, Nr. 8, p.42-51. ISSN 2286-0576
39. Strategia de Reformare a Sectorului Justiției pe anii 2011-2016, aprobată prin Legea nr. 231 din 25 noiembrie 2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 1-6.
40. SUDRE, Fr. *Drept european și internațional al drepturilor omului*. Traducere de Raluca Bercea. Iași: Polirom, 2006. 568 p. ISBN 978-973-46-0151-6
41. ȚUCULEANU, A. Câteva aspecte teoretice și de practică judiciară referitoare la urmărirea penală efectuată de procuror. În: *Revista „Dreptul”*, nr. 5/2009, p.233-241. ISSN 1018-0435

2. Referințe bibliografice în limba rusă

42. ЖАККЕ, Ж.-П. *Конституционное право и политические институты. Учебное пособие.* 4-е изд. Пер. с франц. В.В. Маклакова. Москва: „Юристъ”, 2002. 363 с. ISBN 5-7975-0485-5

3. Referințe bibliografice în limba franceză

43. CHARRIER, J.L. *Code de la Convention européenne des droits de l'homme.* Paris: Litec, 2000. 438 p.

44. GUINCHARD, S., DELICOSTOPOULOS, Constantin-S, DOUCHY-OUDOT Méline, etc. *Droit processuel: Droit commun et droit comparé du procès équitable.* Paris: Dalloz-Sirey, 4e édition, 2006. 1195 p. ISBN 13: 9782247071494

4. Referințe bibliografice în limba engleză

45. BĂCU, Ig. Particular approaches relating to constitutional and international guarantees of the fundamental human rights protection. *Simpozionul științific al tinerilor cercetători, ed.a 15-a, 28-29*

46. ZUPANCIC, B. The privilege against self-incrimination as a human rights. În: *European Journal of Law Reform*, 2006, nr.1, p.15-56. ISSN 1387-2370

LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI

Articole în reviste științifice din Registrul Național al revistelor de profil

1. BĂCU, I. Liberul acces la justiție – premisă a procesului echitabil. În: *Legea și viața*, 2017, nr.7(307), p.27-31, 0,6 c.a., ISSN 1810-309 X.

2. BĂCU, I. Dreptul la tăcere și privilegiul împotriva propriei incriminări – garanție specifică procesului echitabil. În: *Legea și viața*, 2018, nr.6(318), p.31-35, 0,57 c.a., ISSN 1810-309 X

3. BĂCU, I. Dreptul la o instanță de judecată independentă – garanție a unui proces echitabil. În: *Legea și viața*, 2019, nr.5(329), p.19-24, 0,8 c.a., ISSN 1810-309 X.

4. BĂCU I. Mecanismul intern de garantare și realizare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În: *Revista Națională de Drept*, 2020, nr.1, 0,7 c.a. ISSN: 1811-0770.

Articole în lucrările conferințelor științifice internaționale (Republica Moldova)

1. BĂCU, I. Raportul dintre puterea judecătorească și celelalte autorități ale statului. În: „*Conceptul de dezvoltare a statului de drept în Moldova și Ucraina în contextul proceselor de eurointegrare*”, Conferința internațională științifico-practică, 4-5 noiembrie 2016, (Chișinău). Chișinău: Iulian, 2016, p.43-48, 0,3 c.a., ISBN 978-9975-3078-1-9

2. BĂCU, I. Garanțiile procesuale – parte integrantă a garanțiilor constituționale ale drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În: „*Jurisprudența – componenta fundamentală a proceselor integraționale și a comportamentului legal contemporan*”, Conferința internațională științifico-practică, 3-4 noiembrie 2017, (Chișinău). Chișinău: S.n., 2017 (Tipografia „Tipocart Print”), p.48-52, 0,33 c.a., ISBN 978-9975-133-79-1

3. **BĂCU, I., ZAPOROJAN, V.** Conceptul dreptului la un proces echitabil prin prisma doctrinei internaționale. În: „*Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii*”, *Materialele Conferinței Științifice Internaționale, 22-23 septembrie 2017, (Chișinău)*. Chișinău: ASEM, 2018, 0,58 c.a., ISBN 978-9975-75-849-9

Articole în alte culegeri de lucrări științifice editate în Republica Moldova

1. **BĂCU, I.** Particular approaches relating to constitutional and international guarantees of the fundamental human rights protection. În: *Simpozionul Științific al Tinerilor Cercetători, ed.a 15-a, 28-29 aprilie 2017 (ASEM)*. Chișinău: ASEM, 2017, p.231-219, 0,57 c.a., ISBN 978-9975-75-876-5

ADNOTARE

Bâcu Igor "Garanțiile constituționale ale dreptului la un proces echitabil". Teză de doctor în drept, Chișinău, 2020

Structura tezei este următoarea: Introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 280 titluri, 161 pagini text de bază. Rezultatele obținute au fost publicate în 8 lucrări științifice, volumul total al publicațiilor la teza este circa **3,37 c.a.**

Cuvinte cheie: garanții constituționale, proces echitabil, mecanisme de asigurare a respectării drepturilor fundamentale, independența judecătorului, publicitatea și contradictorialitatea procesului, celeritatea procedurilor, prezumția nevinovăției.

Scopul lucrării. Lucrarea presupune ca scop abordarea modului de reglementare și implementare a garanțiilor dreptului la un proces echitabil, consacrate la nivel constituțional și compatibilitatea acestor garanții cu exigențele impuse de Convenția Europeană a Drepturilor Omului, respectiv modalitatea în care este îndeplinită obligația statelor de a realiza o construcție normativă menită să asigure protecția oricărei persoane împotriva arbitrariului judecătoresc.

Obiectivele lucrării. Atingerea scopului propus presupune realizarea următoarelor obiective: definirea conceptului de proces echitabil prin prisma abordărilor reflectate în doctrina contemporană și a dispozițiilor constituționale; identificarea instrumentelor internaționale care consacră dreptul la un proces echitabil; analiza sistemului garanțiilor constituționale relevante în materia protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului; cercetarea sistemului de reglementare a garanțiilor dreptului la un proces echitabil, pe fundalul determinării elementelor componente ale acestora; evidențierea rolului major al practicii Curții Constituționale în procesul de asigurare a unei aplicări adecvate a garanțiilor procesului echitabil.

Noutatea și originalitatea științifică este determinată de scopul și obiectivele, derivate din modalitatea de abordare a problemei, din însuși natura obiectului de cercetare. Astfel, noutatea științifică este reprezentată de analiza modului de aplicare în ordinea juridică internă a garanțiilor constituționale ale dreptului la un proces echitabil, evidențiind carențele în implementare și formulând soluții pentru înlăturarea deficiențelor constatate.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante constau în identificarea soluțiilor menite să eficientizeze mecanismul de asigurare a respectării dreptului la un proces echitabil, prin consacarea constituțională a dreptului la un proces echitabil, precum și prin completarea sau lărgirea sferei garanțiilor instituite la nivel constituțional, în vederea asigurării realizării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Semnificația teoretică a lucrării. Deducțiile teoretice formulate în lucrare vor contribui la dezvoltarea Dreptului constituțional, în special studiul privind mecanismul de asigurare a respectării drepturilor omului, cu predilecție pentru dreptul la un proces echitabil. Rezultatele cercetării pot servi la elaborarea unor lucrări de sinteză, nu numai pentru dreptul constituțional, dar și pentru procedura penală sau civilă, fiindcă prezintă reguli fundamentale ale desfășurării procesului de judecată în strânsă conexiune cu mecanismele instituite la nivel constituțional în vederea asigurării respectării acestor reguli.

Valoarea aplicativă a prezentei teze. Analizele, concluziile și recomandările cuprinse în conținutul tezei ce țin de eficientizarea aplicabilității garanțiilor constituționale ale dreptului la un proces echitabil, creează o anumită bază teoretică și practică ce poate contribui la consolidarea statului de drept în RM.

Implementarea rezultatelor obținute în plan teoretico-științific, se conturează și se analizează conținutul garanțiilor constituționale și internaționale, aplicabile în sistemul de drept al Republicii Moldova, privitoare la realizarea dreptului la un proces echitabil. În plan normativ-legislativ se analizează cadrul juridic în sfera reglementării garanțiilor ce asigură respectarea dreptului la un proces echitabil. În plan practico-jurisprudențial, se cercetează un vast material cazuistic bazat atât pe hotărârile CtEDO, cât și pe hotărârile Curții Constituționale a RM.

ANNOTATION

BACU IGOR “Constitutional guarantees of the right to a fair trial”. Thesis of Doctor of Law, Chisinau, 2019

The thesis includes: An introduction, four chapters, conclusions and recommendations, bibliography including 280 titles, 161 text pages. The results gained have been published in 8 scientific works, the total volume of publications on the thesis topic is of about **3.37 c.a.**

Key words: constitutional guarantees, fair trial, mechanisms for ensuring the observance of the fundamental rights, judicial independence, trial publicity and contradictorality, proceedings celerity, presumption of innocence.

Thesis’s goal. The work’s goal is to approach how the guarantees to a fair trial are regulated and implemented at constitutional level and how compatible they are with the requirements set out in the European Convention on Human Rights, and how states fulfill the responsibility to implement a normative framework designed to protect any person against the judicial arbitrary.

Thesis’s objectives. To reach this goal the following objectives should be achieved: to define the concept of fair trial from the viewpoint of approaches mirrored in the modern doctrine and constitutional provisions; to identify international instruments dedicated to the right to a fair trial; to analyze the system of constitutional guarantees relevant for the protection of human rights and freedoms; to study the system regulating the guarantees to a fair trial by determining their basic elements; to highlight the basic role of the practice of the Constitutional Court to ensure the appropriate implementation of guarantees to a fair trial.

Scientific novelty and authenticity are determined by the goal and objectives derived from how the issue has been approached, from the nature of research subject matter. Therefore, the scientific novelty is provided by the analysis of steps the constitutional guarantees of the right to a fair trial are applied by the local judiciary system, by emphasizing the drawbacks in implementing and providing solutions to remove the drawbacks found.

The results obtained that contributes to solution of an important scientific problem lies in identifying solutions designed to optimize the mechanism of ensuring the observance of the right to a fair trial by establishing the right to a fair trial at constitutional level and by filling up or enlarging the area of guarantees set out at constitutional level.

Work’s theoretical significance. Theoretical conclusions set out in the paper shall contribute to develop the Constitutional Law, especially to study the mechanism to ensure the observance of human rights, especially of the right to a fair trial. The research’s results shall serve as basis for developing some synthetic works and not only for the constitutional law, but also for the criminal or civil proceedings as it provides for fundamental rules to carry out a trial in close interaction with mechanisms set at constitutional level meant to ensure the observance of those rules.

Practical value of thesis. Analyses, conclusions and recommendations herein referring to optimization of applicability of the constitutional guarantees of the right to a fair trial shall set up a theoretical and practical background that could contribute to strengthen the rule of law state in the Republic of Moldova.

Implementation of results obtained: from theoretical and scientific viewpoint it has been shaped and analyzed the content of the constitutional and international guarantees applicable to the Moldovan legal system related to achieving the right to a fair trial. From the legislative and normative viewpoints, it has been analyzed the legal framework in the field of guarantees securing the observance of the right to a fair trial. From the practical and jurisprudence viewpoint, it has been studied a variety of casuistic works based both on ECHR’s decisions and the Moldovan Constitutional Court’s decisions.

АННОТАЦИЯ

Быку Игорь "Конституционные гарантии права на справедливое судебное разбирательство". Доктор в области права, Кишинев, 2019 г.

Структура диссертации следующая: Введение, четыре главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 280 наименований, 161 страниц базового текста. Полученные результаты опубликованы в 8 научных работах, общий объем публикаций в диссертации составляет около 3,37 с. а.

Ключевые слова: конституционные гарантии, справедливое судебное разбирательство, механизмы обеспечения соблюдения основных прав, независимость судьи, публичность и противоречивость процесса, быстрота процедур, презумпция невиновности.

Цель исследования. Работа предполагает как цель подход к способу регулирования и применения гарантий права на справедливое судебное разбирательство, установленных на конституционном уровне, и совместимость этих гарантий с требованиями, налагаемыми ЕКПЧ, а именно то, каким образом выполняется обязательство государств выполнять нормативную конструкцию, призванную обеспечить защиту любого лица от судебного произвола.

Задачи исследования. Достижение предложенной цели предполагает достижение следующих целей: определение концепции справедливого процесса с помощью подходов, отраженных в современной доктрине и конституционных положениях; анализ системы конституционных гарантий, касающихся защиты прав человека и основных свобод; исследование системы регулирования гарантий права на справедливое судебное разбирательство на фоне определения их составных элементов; подчеркивая важную роль практики Конституционного Суда в обеспечении надлежащего соблюдения гарантий справедливого судебного разбирательства.

Научная новизна и оригинальность исследования полученных результатов определяются целью и задачами, вытекающими из способа решения проблемы, из самой природы объекта исследования. Таким образом, научная новизна представлена анализом применения во внутреннем правовом порядке конституционных гарантий права на справедливое судебное разбирательство, подчеркивая недостатки в реализации и формулируя решения по устранению выявленных недостатков.

Результаты исследования, способствующие решению научной проблемы особой важности состоит в определении решений, призванных упростить механизм обеспечения соблюдения права на справедливое судебное разбирательство, путем конституционного установления права на справедливое судебное разбирательство и путем дополнения или расширения объема гарантий, установленных на конституционном уровне, с целью обеспечения и реализации прав и свобод личности.

Теоретическая значимость работы. Теоретические выводы, сформулированные в документе, будут способствовать развитию конституционного права, особенно исследования механизма обеспечения соблюдения прав человека, особенно права на справедливое судебное разбирательство. Результаты исследования могут послужить для разработки обобщающих работ не только для конституционного права, но и для уголовного или гражданского судопроизводства, поскольку в нем представлены основные правила проведения судебного разбирательства в тесной связи с механизмами, созданными на конституционном уровне для обеспечения соблюдения этих правил.

Прикладная ценность данной работы. Анализ, выводы и рекомендации, включенные в тезис относительно эффективности применения конституционных гарантий права на справедливое судебное разбирательство, создают определенную теоретическую и практическую основу, которая может способствовать укреплению правопорядка в Республике Молдова.

Внедрение полученных результатов: в теоретическом и научном плане изложены и проанализированы содержание конституционных и международных гарантий, применимых в правовой системе Республики Молдова, в отношении реализации права на справедливое судебное разбирательство. В нормативно-законодательном плане анализируется правовая база в сфере регулирования гарантий, обеспечивающих соблюдение права на справедливое судебное разбирательство. В плане судебной практике исследуется обширный казуистический материал, основанный на решениях ЕСПЧ, а также на решениях Конституционного Суда РМ.

BÂCU IGOR
GARANȚIILE CONSTITUȚIONALE ALE REALIZĂRII
DREPTULUI LA UN PROCES ECHITABIL
Specialitatea științifică: 552.01 – Drept constituțional

Rezumatul tezei de doctor în drept

Aprobat spre tipar:

Hârtie ofset.

Coli de tipar. 2,0

Formatul hârtiei

Tiraj: 50 ex.

Comanda nr.

Top-poligrafic SRL

Mun. Chișinău, bd. Dacia 30/1, MD-2060

